

მტკიცების ტვირთის ძირითადი მახასიათებლები და მისი როლი სადაზღვევოსამართლებრივ დავაში

I. შესავალი

სამოქალაქოსამართლებრივი ურთიერთობები და მისი განვითარების ხარისხი საზოგადოებისა და სახელმწიფოს ეკონომიკური განვითარების პირდაპირპროპორციულია. რაც უფრო დახვეწილი და გამართულია მსგავსი ურთიერთობები, არსებობს შესაბამისი პრაქტიკა, საკანონმდებლო მოწესრიგება და იურისტებიც გათვითცნობიერებულები არიან, სამოქალაქო ბრუნვა მით უფრო სტაბილურია. მათ შორის კი სადაზღვევოსამართლებრივ ურთიერთობებს განსაკუთრებულად გამორჩეული ადგილი უკავია.

სადაზღვევოსამართლებრივ ურთიერთობებს დიდი ხნის ისტორია აქვს, იგი შუშერებიდან მე-19 საუკუნის გერმანულ კონცერნებამდე, 21-ე საუკუნის გიგანტ კორპორაციებამდე ვითარდებოდა და სრულიად ახალ სამართლებრივ რეჟიმში ექცეოდა.¹ თანამედროვე სამყაროში დაზღვევა საწარმოების, ორგანიზაციების, ფერმერების, მოიჯარეებისა და მოქალაქეების საკუთრების ყველა ფორმის, შემოსავლებისა და სხვა ინტერესების დაზღვეული დაცვის საყოველთაო უნივერსალურ საშუალებად გადაიქცა.² შესაბამისად, დაზღვევის როგორც სამართლებრივი, ისე ეკონომიკური როლი ძალზე დიდია.

ისეთი სახელმწიფოსათვის, როგორც საქართველოა, რომელსაც დასავლური კურსი აქვს აღებული და ბიზნესშიც დასავლური ღირებულებების დანერგვას ცდილობს, დაზღვევა სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია. რა თქმა უნდა, სხვა ბევრი სამოქალაქოსამართლებრივი ინსტიტუტის მსგავსად, ისიც მეტად ახალგაზრდაა და ფაქტობრივად, ქართულ სამართლებრივსა თუ ეკონომიკურ სივრცეში ფეხს ახლა იკიდებს. მიუხედავად ამისა, საქართველოს საერთო სასამართლოებს სადაზღვევოსამართლებრივი საქმეების განხილვისა და გადაწყვეტის კუთხით საკმაო გამოცდილება დაუ-

¹ Степанова Т.В., Страхование Право Украины: Конспект лекций, 3-е изд., Одесса, 2007, 14-15.

² <<http://goo.gl/TSweXx>> [29.04.2015]

გროვდათ. გარკვეულწილად, შესაძლებელია საუბარი ერთგვაროვან პრაქტიკასთან დაკავშირებითაც. მართალია, ბევრი საკითხი ჯერჯერობით სასამართლოს თვალთახედვის არეალში ფიზიკურად არ მოქცეულა, თუმცა ამის პერსპექტივა ნამდვილად არსებობს.

სამოქალაქო პროცესის ერთ-ერთი ყველაზე ყურადსაღები და მეტად დელიკატური ინსტიტუტი მტკიცებაა, განსაკუთრებით კი მტკიცების ტვირთი, რომლის განზოგადება, სტანდარტიზაცია შესაძლებელია, თუმცა თითოეული დავა, სამართლის მიმართულება მას თავის სპეციფიკას სძენს და მხარეთა პოზიციას განსაკუთრებულს ხდის. ძალზე მნიშვნელოვანია მტკიცების ტვირთი დაზღვევიდან წამოჭრილ სამართლებრივ დავებში. დაზღვევის ხელშეკრულების თავისებურებანი და სამართლებრივი ბუნება მას სრულიად თავისებურ, განსხვავებულ ელფერს ანიჭებს. როგორც წესი, საკითხის მნიშვნელობა პრობლემათა არსებობასაც განაპირობებს.

ნაშრომის მიზანია, შეისწავლოს მტკიცების ტვირთის, როგორც სამოქალაქო პროცესის ერთ-ერთი ყველაზე ფუნდამენტური ინსტიტუტის, სამართლებრივი გაგება და მახასიათებლები, განსაკუთრებით სადაზღვევოსამართლებრივ დავებში; სადაზღვევო სამართლის საკითხებზე წამოჭრილი დავების თავისებურებების განსაზღვრა და ამ თავისებურებათა მტკიცებით პროცესზე, საქმის გადაწყვეტის საბოლოო შედეგის განსაზღვრაზე გავლენის მოხდენის შესაძლებლობანი სადაზღვევოსამართლებრივი დავის თითოეულ კატეგორიაში. ნაშრომში გაანალიზდება ის სასამართლო პრაქტიკა, რომელიც საქართველოს საერთო სასამართლოებმა შექმნეს, განსაკუთრებით კი, უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებები, მიდგომები და განმარტებები მსგავსი ტიპის საქმეებზე, რამაც სისტემის ერთგვაროვნება განაპირობეს. შეფასდება არსებული პრაქტიკის ძლიერი და სუსტი მხარეები, პრობლემები და დაისახება მათი გადაჭრის გზები.

ნაშრომში დასახული მიზნების მისაღწევად გამოყენებული იქნება კომპლექსური კვლევა, რომელიც გააერთიანებს დესკრიფციული, ანალიტიკური და შედარებითსამართლებრივი კვლევის მეთოდებს, რათა კვლევის შედეგი დაეფუძნოს მაქსიმალურად ობიექტურ, აბსტრაქტიზებულ და ადეკვატურ სამეცნიერო მიდგომებსა და ანალიზს.

II. მტკიცების ტვირთი სამოქალაქო პროცესში

1. მტკიცების ტვირთის სამართლებრივი გაგება

1.1. მტკიცების ტვირთის არსი და დანიშნულება

მტკიცების ტვირთი საპროცესო ჩარჩოებშია მოქცეული და ის პროცესის საერთო, ფუნდამენტურ პრინციპებს ეფუძნება. მტკიცების ტვირთის ბუნებასთან დაკავშირებით განსხვავებული მოსაზრებები არსებობს;³ ერთნი მას პირის უფლებად განიხილავენ – დაასაბუთოს საკუთარი მოთხოვნა, მეორენი – საპროცესოსამართლებრივ ვალდებულებად, მესამენი კი, ერთდროულად, როგორც უფლებად, ისე ვალდებულებად მოიაზრებენ.⁴ თუმცა მტკიცების „ვალდებულება“ სამართალში ვალდებულების კლასიკურ გაგებას არ გულისხმობს და იგი მხარის პროცესუალურ მოვალეობასთანაა გაიგივებული⁵.

იურიდიულ ლიტერატურაში მართებულადაა მითითებული იმის შესახებ, რომ მტკიცების ვალდებულებისა და მისი განაწილების წესის სამართლებრივი ბუნების ზუსტი ამოხსნა შეუძლებელია მხარეთა თანასწორუფლებიანობისა და შეჯიბრებითობის პრინციპის გათვალისწინების გარეშე.⁶ საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მე-4 მუხლში ეს პოზიცია მკაფიოადაა გამოკვეთილი და აღნიშნული მუხლის თანახმად, მხარეები თავადვე განსაზღვრავენ, თუ რომელი ფაქტები უნდა დაედოს საფუძვლად მათ მოთხოვნებს, ან რომელი მტკიცებულებებით უნდა დადასტურდეს ეს ფაქტები.⁷ შეჯიბრებითობის პრინციპიდან გამომდინარე, იმ მტკიცებულებათა წარდგენა და მნიშვნელოვან ფაქტობრივ გარემოებათა თაობაზე მითითება და მტკიცება, რომელიც გადაწყვეტილების მისაღებაა აუცილებელი,

³ მტკიცების ტვირთის სამართლებრივ ბუნებასთან დაკავშირებით და დაწვრილებით იხ., Баулин О.В., Фильченко Д. Г., Доказательства и Доказывание в Гражданском Судопроизводстве, Воронеж, 2006, 57-60.

⁴ Парашенко В.В., Бремя Представления Доказательств в Гражданском Судопроизводстве, Юридический Журнал, №2, 2007, 20.

⁵ Баулин О.В., Фильченко Д. Г., Доказательства и Доказывание в Гражданском Судопроизводстве, Воронеж, 2006, 57.

⁶ თოდრია თ., ფაქტობრივი გარემოებების მნიშვნელობა საკასაციო სასამართლოში, თბილისი, 2011, 273.

⁷ ლილუაშვილი თ., სამოქალაქო საქმეთა წარმოება სასამართლოში, თბილისი, 2001, 155.

პროცესის მონაწილეებზეა გადანაწილებული და მინდობილი.⁸ შესაბამისად, სამოქალაქო პროცესში სასამართლო მტკიცება არის სასამართლოს, საქმის მონაწილეთა და სხვა სუბიექტების საპროცესო სამართლით დეტალურად მოწესრიგებული საქმიანობა, რომლის მიზანაც საქმისთვის მნიშვნელოვანი ფაქტების დადგენაა.⁹

სასამართლო დავის საპროცესო შედეგი მთლიანად პროცესის მონაწილე სუბიექტების მტკიცებით საქმიანობაზეა დამოკიდებული და სწორედ ამიტომ მტკიცების ტვირთი წარმოგვიდგება, როგორც მოდავე მხარეთა შორის რისკების განაწილება, რომელსაც, უპირველესად, პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს.¹⁰ მტკიცების გადანაწილება იმიტომაც მნიშვნელოვანი, რომ, თუკი მხარეები არ წარადგენენ მტკიცებულებებს და არ დაამტკიცებენ საკუთარ პოზიციას, სასამართლო დამოუკიდებლად ვერ შეძლებს საქმის გარემოებათა დადგენას.¹¹ ზოგადად, მტკიცების ტვირთი მოსარჩელეს აკისრია, რაც სრულიად ლოგიკურია, რადგან სწორედ მოსარჩელე იწყებს დავას, შესაბამისად, მანვე უნდა ამტკიცოს მისი მოთხოვნის საფუძვლიანობა.¹²

სასამართლო მტკიცება იმაში მდგომარეობს, რომ ჯერ უნდა განისაზღვროს, თუ რომელ გარემოებებს აქვთ არსებითი მნიშვნელობა, ამისთვის კი საჭიროა მატერიალური სამართლის ნორმის ჰიპოთეზა და დისპოზიცია, რომელზეც მოთხოვნები და შესაგებელი უნდა იქნეს დაფუძნებული.

⁸ Носенко М.С., Бремя Доказывания в Арбитражном Процессе и Обоснованность Судебных Актов Арбитражного Суда в Свете Новелл АПК, Вестник Федерального Арбитражного Суда Северо-Кавказского Округа, №3(9), 2012, 100.

⁹ ქურდაძე შ., სამოქალაქო საქმეთა განხილვა პირველი ინსტანციის სასამართლოში, თბილისი, 2006, 337.

¹⁰ გაგუა ი., მტკიცების ტვირთი სამოქალაქო საპროცესო სამართალში, თბილისი, 2013, 23.

¹¹ Носенко М.С., Бремя Доказывания в Арбитражном Процессе и Обоснованность Судебных Актов Арбитражного Суда в Свете Новелл АПК, Вестник Федерального Арбитражного суда Северо-Кавказского Округа №3(9), 2012, 102.

¹² Парашенко В.В., Бремя Представления Доказательств в Гражданском Судопроизводстве, Юридический Журнал, №2, 2007, 21

ლი.¹³ შესაბამისად, მტკიცების ტვირთი დამოკიდებულია არა მხარის როლზე პროცესში, არამედ მოთხოვნის საფუძველზე.¹⁴

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, აშკარაა, რომ სამოქალაქო საპროცესო სამართალში მტკიცების ტვირთი მხარეთათვის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ინსტიტუტია, რომელზეც უშუალოდაა დამოკიდებული დარღვეული თუ სადავო უფლების გადაწყვეტის ბედი, საპროცესო შედეგი.

1.2. მტკიცების ტვირთი სამართლებრივ გეოგრაფიაში

1.2.1. კონტინენტური ევროპის სამართლის მიდგომა

სამართალწარმოების ჩამოყალიბება საქმის ირგვლივ არსებული ფაქტობრივი გარემოებების მართებულობის ან უმართებულობის შესახებ დავის მიხედვით ხდება. მტკიცების ტვირთში მტკიცებულებათა წარდგენისა და გარემოებათა თაობაზე მტკიცება, დარწმუნება მოიაზრება.¹⁵ გერმანულ თეორიაშიც დამტკიცება მხარეთა მიერ მტკიცებულებათა შეგროვების, წარდგენისა და სასამართლოს მიერ ამ მტკიცებულებათა შეფასებისა და გამოკვლევის პროცესს ჰქვია.¹⁶

გერმანული სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის თანახმად, მტკიცებულებათა ვერიფიკაცია გარკვეულ ფაქტთან დაკავშირებით სიმართლის დადგენაა.¹⁷ აღნიშნულიდან გამომდინარე, დამტკიცება ნიშნავს წარმოდგენილი ფაქტის სიმართლეში სასამართლოს დარწმუნებას, მოსამართლე კი ფაქტობრივი გარემოებების სიმართლეში მტკიცებულებებზე დაყრდნობით

¹³ ქურდაძე შ., სამოქალაქო საქმეთა განხილვა პირველი ინსტანციის სასამართლოში, თბილისი, 2006, 341.

¹⁴ შმიტი შ., რიჰტერი ჰ., მოსამართლის მიერ გადაწყვეტილების მიღების პროცესი სამოქალაქო სამართალში, 2013, 27.

¹⁵ Парашенко В.В., Время Представления Доказательств в Гражданском Судопроизводстве, Юридический Журнал, №2, 2007, 21.

¹⁶ ზოფერია ნ., მტკიცებულებათა თეორია გერმანიის სამოქალაქო საპროცესო სამართალში, წიგნში: თენგიზ ლილუაშვილი 75, საიუბილეო კრებული, ვ. ხრუსტალის რედაქტორობით, თბილისი, 2003, 340.

¹⁷ Shmidt E., Beweislast in Zivilsachen – Funktionen und Verteilungsregeln, Jus, 2003, Heft 10, 1008.

რწმუნდება.¹⁸ გერმანულ სამართალწარმოებაში სასამართლო დარწმუნებაში საბოლოო დარწმუნება იგულისხმება, თუმცა აუცილებელი არ არის აბსოლუტური სიზუსტე, მთავარია, ვარაუდის ისეთი ხარისხი, რომელიც სასამართლოს განსაზღვრულ საქმესთან დაკავშირებით ეჭვებს გაუფანტავს,¹⁹ რადგან იმ შემთხვევაში, თუკი სასამართლო იმ დასკვნამდე ვერ მივა, სადავო და ამავდროულად, მნიშვნელოვანი ფაქტი ნამდვილია თუ არანამდვილი, მაშინ ის დილემის წინაშე დგება, – ერთი მხრივ, უნდა გადაწყვიტოს სადავო საკითხი, თუმცა, მეორე მხრივ, ამის გაკეთებაც არ შეუძლია, ვინაიდან წარმოდგენილი მტკიცებულებებით ფაქტს ვერ ადგენს.²⁰ აღნიშნულიდან, ცალსახაა, რომ მხარისთვის მტკიცების ტვირთი, პროცესუალური შედეგის თვალსაზრისით, ძალიან მნიშვნელოვანია და იგი, ერთგვარად, სტიმულის ფუნქციასაც ასრულებს, რადგანაც მხარეებს აიძულებს, წინასწარ განსაზღვრონ პოზიცია, მოიძიონ მტკიცებულებები და მოემზადონ პროცესისათვის.²¹ ამგვარი პოზიციის პირველადი, ლოგიკური ახსნა იმაში მდგომარეობს, რომ ვისაც ვინმესგან რაიმე სურს და ითხოვს სადავო უფლების აღდგენას, მან უნდა შეძლოს თავისი სამართლებრივი პოზიციის გამყარება. წინააღმდეგ შემთხვევაში, მოპასუხე მხარე დარჩებოდა იმგვარ პოზიციაში, რომ მას ნებისმიერი მოთხოვნის განეიტრალება მოუწევდა.²² აქედან აშკარაა, რომ მხარე საკუთარი შეხედულებით განამტკიცებს საქმეში მითითებულ ფაქტობრივ გარემოებებს. მტკიცების ტვირთი ნაწილდება მხარეებსა და პროცესში მონაწილე სხვა პირებზე, თუმცა, მიუხედავად იმისა, რომ სასამართლოზე მტკიცების ტვირთის დაკისრების საკითხი

¹⁸ ზოფერია ნ., მტკიცებულებათა თეორია გერმანიის სამოქალაქო საპროცესო სამართალში, წიგნში: თენგიზ ლილუაშვილი 75, საიუბილეო კრებული, ვ. ზრუსტალის რედაქტორობით, თბილისი, 2003, 340.

¹⁹ იქვე.

²⁰ Schmidt E., Beweislast in Zivilsachen – Funktionen und Verteilungsregeln, Jus, 2003, Heft 10, 1009.

²¹ Баулин О.В., Фильченко Д. Г., Доказательства и Доказывание в Гражданском Судопроизводстве, Воронеж, 2006, 54.

²² Schmidt E., Beweislast in Zivilsachen – Funktionen und Verteilungsregeln, Jus, 2003, Heft 10, 1010.

დღემდე საკამათოა, შეიძლება ითქვას, რომ თანამედროვე, შევჯიბრებით პროცესში სასამართლო მსგავს ვალდებულებას არ იზიარებს²³.

მიუხედავად იმისა, რომ მტკიცების ტვირთი და მტკიცების საგანი დავაში მხარეებს ეკისრებათ, ბოლო სიტყვა, რასაკვირველია, სასამართლოს ეთქმის,²⁴ მან აუცილებლად უნდა მიიღოს გადაწყვეტილება და გადაწყვეტილების მიღების ეს იძულება კონსტიტუციით გარანტირებული მართლმსაჯულების პრინციპიდან გამომდინარეობს, რომელიც, თავის მხრივ, თვითნებობის არგანზორციელებასთანაა დაკავშირებული.²⁵ მოსამართლის ან სასამართლოს ამოცანა, სასამართლოზე წარმოდგენილი ფაქტების ჭეშმარიტების საკითხის დადგენისას, სუბიექტური შეფასების ფარგლებს სცდება, უფრო მეტიც, სასამართლო რწმენას უნდა ჰქონდეს ობიექტური საფუძველი, რომლითაც მოსამართლე ან სასამართლო გადაწყვეტილების მიღებისას იხელმძღვანელებს.²⁶

კონტინენტურ ევროპაში სასამართლო მტკიცება ძირითადად ორი ეტაპისგან შედგება: 1. მტკიცებულებების წარმოდგენა განსაზღვრული მტკიცების საშუალებების დახმარებით; 2. მტკიცებულების შეგროვება, მოძიება და შეფასება.²⁷ მტკიცებულებათა წარმოდგენა მხარეთა ტვირთია, რადგან ყოველი მხარე ვალდებულია დაამტკიცოს ის გარემოება, რომელსაც ეყრდნობა.²⁸ გერმანული საპროცესო კოდექსის ძველი რედაქცია პირდაპირ მიუთითებდა, რომ მოსარჩელეს უნდა ემტკიცებინა ის, რასაც მოითხოვდა, ხოლო მოწინააღმდეგე მხარეს აღნიშნული უნდა გაეზიარებინა, თუმცა

²³ Баулин О.В., Фильченко Д. Г., Доказательства и Доказывание в Гражданском Судопроизводстве, Воронеж, 2006, 55. იხ. ციტირება: Лилуашвили Т.А., Предмет Доказывания и Распределение Бремени Доказывания Между Сторонами в Советском Гражданском Процессе: Автореф. дис. канд. юрид. наук, М., 1961, С.11-12.

²⁴ ზოფერია ნ., მტკიცებულებათა თეორია გერმანიის სამოქალაქო საპროცესო სამართალში, წიგნში: თენგიზ ლილუაშვილი 75, საიუბილეო კრებული, ვ. ხრუსტალის რედაქტორობით, თბილისი, 2003, 348.

²⁵ Schmidt E., Beweislast in Zivilsachen – Funktionen und Verteilungsregeln, Jus, 2003, Heft 10, 1009.

²⁶ ზოფერია ნ., მტკიცებულებათა თეორია გერმანიის სამოქალაქო საპროცესო სამართალში, წიგნში: თენგიზ ლილუაშვილი 75, საიუბილეო კრებული, ვ. ხრუსტალის რედაქტორობით, თბილისი, 2003, 348.

²⁷ იქვე, 341.

²⁸ იქვე.

მოქმედი რედაქციით, ეს დებულება ამოღებულია, ვინაიდან აღნიშნული ისედაც ლოგიკური იყო და განმარტებას არ საჭიროებდა.²⁹

მტკიცების საგანი შეიძლება იყოს: 1. ფაქტები; 2. ცხოვრებისეული გამოცდილებიდან გამომდინარე დებულებანი; 3. უცხოური სამართლის ნორმები. მტკიცებას ის ფაქტები ექვემდებარება, რომელთაც გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვთ საქმისათვის, ანუ მხოლოდ ის ფაქტები, რომელზეც პროცესუალური შედეგი, სასამართლოს გადაწყვეტილებაა დამოკიდებული.³⁰ მხარის ინტერესიც ხომ ზუსტად ისაა, რომ მან წარმოდგენილი ფაქტებითა და მტკიცებულებებით, მოსამართლე ფაქტობრივი გარემოებების ჭეშმარიტებაში დაარწმუნოს, რაც საბოლოოდ, პროცესის შედეგზე აისახება.

1.2.2. ანგლოამერიკული სამართლის მიდგომა

ინგლისის, ისევე, როგორც აშშ-ის სამართალი მტკიცების ტვირთის საკანონმდებლო განსაზღვრებას არ იცნობს და მტკიცების ტვირთი სრულიად განსხვავებული ცნებებით მოიხსენიება. ინგლისში სასამართლო მტკიცება საქმეში მონაწილე დაინტერესებული პირების საქმიანობას წარმოადგენს, რომელიც მიმართულია მტკიცებულებათა შეგროვების, წარმოდგენისა და გამოკვლევისაკენ.³¹ ინგლისურ სამართლებრივ ლიტერატურაში განასხვავებენ დარწმუნების, დასაბუთებისა და მტკიცებულებათა წარმოდგენის ტვირთს. თუკი პირველი მატერიალურ სამართალზეა დამოკიდებული, მეორე სრულიად მხარეებზეა მიწოდებული, რომელთაც დასაბუთების ტვირთი აკისრიათ.³² უფრო კონკრეტულად, ინგლისურ სამართალში მიღებულია მტკიცების ტვირთის შემდეგი დაყოფა: 1. ზოგადი ტვირთი (*General Burden*) – მხარეთა ვალდებულება, რათა მოიგოს პროცესი; 2. სამარ-

²⁹ Schmidt E., Beweislast in Zivilsachen – Funktionen und Verteilungsregeln, Jus, 2003, Heft 10, 1010.

³⁰ ზოფერია ნ., მტკიცებულებათა თეორია გერმანიის სამოქალაქო საპროცესო სამართალში, წიგნში: თენგიზ ლილუაშვილი 75, საიუბილეო კრებული, ვ., ხრუსტალის რედაქტორობით, თბილისი, 2003, 345.

³¹ Lempert R.O, Saltzburg S.A., A Modern Approach to Evidence, Text, Problems, Transcripts and Cases, Sixth Edition, Minn, 1982, 148.

³² Решетникова И.В., Доказательственное Право Англии и США, Екатеринбург, 1997, 107.

თლებრივი ტვირთი (*Legal Burden*) – ვალდებულება, დაამტკიცოს დავის საგანი და 3. მტკიცებულებითი ტვირთი (*Evidential Burden*) – ტვირთი, რომელიც განსაზღვრავს წარდგენილი მტკიცებულებების საკმარისობას, რათა სასამართლომ შესაბამისი გადაწყვეტილება მიიღოს.³³

ინგლისურ სამართალწარმოებაში მოსარჩელე ორი სახის ბარიერს აწყდება: დასაწყისში მან უნდა წარმოადგინოს საკმარისი მტკიცებულებები, წინააღმდეგ შემთხვევაში, მოსამართლე სამართალწარმოებას შეწყვეტს, ამის შემდეგ კი მას მტკიცების ტვირთი აწევს, რაც სარჩელში მითითებული ფაქტობრივი გარემოებების დადასტურებაში მდგომარეობს.³⁴

რაც შეეხება აშშ-ს, აქ მტკიცებითი სამართალი სამართლის ცალკე დარგია და მტკიცების ტვირთის მნიშვნელობა ამერიკულ სამოქალაქო პროცესში განუსაზღვრელია, რადგან, როგორც შეჯიბრებითობის პრინციპის ტრადიციულ ქვეყანაში, აქ სასამართლო მხოლოდ მხარეთა მიერ მიწოდებულ ფაქტებზე, მტკიცებებსა და მტკიცებულებებზე დაყრდნობით იღებს გადაწყვეტილებას.³⁵

მტკიცების ტვირთთან დაკავშირებით ამერიკულ სამართალში შესაძლებელია შემდეგი ცნებები გამოიყოს: 1. არდამტკიცების რისკი, ან დარწმუნების, დამტკიცების ტვირთი და 2. მტკიცებულებათა წარდგენის ვალდებულება – მტკიცების ტვირთის გამყარება მტკიცებულებით, ან მტკიცებულებათა წარდგენის ტვირთი.³⁶ მტკიცების ტვირთი გულისხმობს მხარის ვალდებულებას, ყოველი ფაქტი ამტკიცოს მტკიცებულებათა შეფასებით, ან ძლიერი და დამაჯერებელი მტკიცებულებით, ან გონიერული ეჭვის არსებობით, რაც კანონითაა გათვალისწინებული. მტკიცების ტვირთი და დარწმუნების ტვირთი კი სინონიმური, იდენტური ცნებებია.³⁷ აღნიშნულიდან

³³ Bojczuk W., Evidence, Textbook, 5-th ed., London, 1993, 53.

³⁴ გაგუა ი., მტკიცების ტვირთის თავისებურება საერთო სამართალში – დიდი ბრიტანეთისა და ამერიკის შეერთებული შტატების სამართლის მიხედვით, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, №4(27), 2010, 24, იხ. ციტირება: Cross R., Wilkins N., Outline of the Law of Evidence, London, 1987, 27-28.

³⁵ Решетникова И.В., Доказательственное Право Англии и США, Екатеринбург, 1997, 105.

³⁶ Fleming J., Jr., Burdens of Proof, Virginia Law Review, Vol.47, 1961, 51.

³⁷ Dwyer S.I., Presumptions and Burden of Proof, Loyola Law Review, Vol.21, 1975, 389.

გამომდინარე, აშკარაა, რომ აშშ-ში მტკიცების ტვირთი მოიცავს მტკიცებულებათა წარმოდგენასა და რწმუნების ტვირთსაც.³⁸

საერთო სამართლის ქვეყნებში, ძირითადად, მტკიცებითი საქმიანობა მტკიცებულებათა შესახებ წესების შემუშავებისკენაა მიმართული და მტკიცებულება ისეთ ნიშნებს უნდა ფლობდეს, როგორიცაა განკუთვნილობა, დასაშვებობა და სანდოობა.³⁹ მტკიცების ტვირთის განაწილებასთან დაკავშირებით საინტერესოა ის, რომ სასამართლო ყოველ დავაში განსაზღვრავს დარწმუნების, მტკიცების ტვირთის საკითხს და ამგვარად იღებს გადაწყვეტილებას თითოეულ იმ საკითხზე, რისი გადაწყვეტაც ნაფიც მსაჯულებს არ ხელეწიფებათ. ანუ სასამართლო მიუთითებს, თუ რა უნდა გააკეთონ იმ საკითხებთან მიმართებით, რისი გადაწყვეტაც მათ არ შეუძლიათ.⁴⁰ ასევე, მოსამართლის პრეროგატივაა განსაზღვროს ისიც, თუ რომელი მხარე წააგებს დავას იმ შემთხვევაში, თუ კონკრეტული ფაქტის ნამდვილობის აღიარებისთვის საკმარისი და ხარისხიანი მტკიცებულება არ იქნება წარმოდგენილი.⁴¹

ანგლოამერიკულ სამართალში, მტკიცების ტვირთთან ერთად, დიდი მნიშვნელობა პრეზუმფციებს ენიჭება. პრეზუმფციის მიზანია, მხარეებს შეუმსუბუქოს საქმესთან დაკავშირებული, თუმცა შედეგზე გავლენის მომხდენი მტკიცებულებების წარმოდგენის ამოცანა. ფაქტობრივად, პრეზუმფცია მიუთითებს იმაზე, ვინ წააგებს პროცესს, თუ არ წარმოადგენს მტკიცებულებას.⁴² პრეზუმფცია ვრცელდება იმ მხარეზე, რომელსაც მტკიცების ტვირთი აწევს, საწინააღმდეგოს დაკისრება კი მეორე მხარის

³⁸ Решетникова И.В., Доказательственное Право Англии и США, Екатеринбург, 1997, 105.

³⁹ გაგუა ი., მტკიცების ტვირთის თავისებურება საერთო სამართალში – დიდი ბრიტანეთისა და ამერიკის შეერთებული შტატების სამართლის მიხედვით, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, №4(27), 2010, 25, 26.

⁴⁰ Morgan E.M., Some Problems of Proof Under the Anglo-American System of Litigation, New York, 1956, 71.

⁴¹ გაგუა ი., მტკიცების ტვირთის თავისებურება საერთო სამართალში – დიდი ბრიტანეთისა და ამერიკის შეერთებული შტატების სამართლის მიხედვით, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, №4(27), 2010, 28.

⁴² Решетникова И.В., Доказательственное Право Англии и США, Екатеринбург, 1997, 108.

ვალდებულება.⁴³ ჯამში, ინგლისურ სამართალში ხუთი სახის პრეზუმფციას გამოყოფენ.⁴⁴ მართალია, ამერიკულ სამართალში პრეზუმფციების ინგლისური სამართლის მსგავსი გაგებაა, თუმცა გარკვეული პროცესუალური განსხვავებები თვალშისაცემია.⁴⁵

ზემოაღნიშნული მსჯელობიდან აშკარაა, რომ ანგლოამერიკული სამართლის მიდგომა სამოქალაქო პროცესში მტკიცების ტვირთის საკითხთან დაკავშირებით არაერთგვაროვანი და სპეციფიკურია, თუმცა ამ შემთხვევაშიც მტკიცების ტვირთის მთავარი იდეა შეჯიბრებითობის პრინციპის გამოხატულებაა და მხარე საკუთარი დარღვეული თუ სადაო უფლების აღსადგენად სასამართლო პროცესზე სათანადოდ მომზადებული უნდა წარსდგეს.

2. მტკიცების ტვირთი ქართულ სამართლებრივ სინამდვილეში

2.1. მტკიცების ტვირთის საკანონმდებლო მოწესრიგება

მტკიცების ტვირთის, როგორც საკანონმდებლო ცნების, განსაზღვრებას საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი არ იძლევა. თეორიულად, მტკიცების ტვირთი ვერ განიხილება, როგორც ვალდებულება, რომელიც კანონითაა დადგენილი, რადგანაც სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი მისი შეუსრულებლობისთვის პირდაპირი მნიშვნელობით სანქციას არ ითვალისწინებს. პრაქტიკაში მტკიცების ტვირთის არასათანადო რეალიზება პროცესის სუბიექტების მიმართ მატერიალურსამართლებრივი თვალსაზრისით არაზელსაყრელი და არასასურველი გადაწყვეტილების მიღების წინაპირობაა.⁴⁶

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 102-ე მუხლით განსაზღვრულია მტკიცების ტვირთის განაწილების საკითხი, რომლის პირველი ნაწილის თანახმადაც, თითოეულმა მხარემ უნდა დაამტკიცოს ის გარემოებანი, რომლებზედაც იგი თავის მოთხოვნებსა და შესაგებელს

⁴³ Federal Rules of Evidence, Article III, Presumptions in Civil Actions and Proceedings, Rule 31.

⁴⁴ დაწვრილებით იხ., Решетникова И.В., Доказательственное Право Англии и США, Екатеринбург, 1997, 107-108.

⁴⁵ იხ., იქვე, 110.

⁴⁶ გაგუა ი., მტკიცების ტვირთი სამოქალაქო საპროცესო სამართალში, თბილისი, 2013, 23.

ამყარებს⁴⁷. მოსარჩელემ უნდა ამტკიცოს ის გარემოებები, რომლებზედაც დაფუძნებულია სასარჩელო მოთხოვნა, ხოლო მოპასუხემ – გარემოებები, რომლებსაც შესაგებელი ემყარება.⁴⁸ აღნიშნულიდან გამომდინარე, მტკიცების ტვირთი მხარეებს ერთნაირად ეკისრებათ და მათ შორის თანაბრად ნაწილდება, რაც შეეხება კონკრეტულ მითითებას, თუ რომელმა მხარემ რომელი ფაქტები უნდა დაამტკიცოს, ეს მატერიალურსამართლებრივი ნორმებითაა განსაზღვრული.⁴⁹ მტკიცების ტვირთის განაწილება პროცესის მონაწილე იმ სუბიექტებზე ხდება, რომელთაც იურიდიული ინტერესი აქვთ პროცესის შედეგის, გადაწყვეტილების მიმართ. მტკიცების ტვირთის განაწილებისას ერთი მხარე, რომელიც გარკვეულ ფაქტებს ამტკიცებს, თავისუფლდება იმ ფაქტების დამტკიცებისაგან, რომელიც მოპასუხემ უნდა დაამტკიცოს, ან პირიქით.⁵⁰

მტკიცების პროცესში, რასაკვირველია, გადამწყვეტ მნიშვნელობას მტკიცებულებები იძენენ და ზოგადად, მტკიცების ცნება განუყოფლად დაკავშირებული მტკიცებულებებთან, რადგან მხოლოდ მტკიცებულებებზე დაყრდნობით და მათ საფუძველზე შეიძლება დადგინდეს საქმისთვის არსებითი და საჭირო ცნობების შესახებ.⁵¹ ხოლო იმას, თუ რომელი მტკიცებულებებით გაამყარონ საკუთარი მტკიცების ტვირთი, საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მე-4 მუხლის პირველი ნაწილის შესაბამისად, მხარეები თავად განსაზღვრავენ.⁵² რაც შეეხება სსკ-ის 102-ე მუხლის მესამე ნაწილს, იგი მტკიცებულებათა დასაშვებობის პრინციპს აღგენს, რომლის თანახმადაც, ზოგ შემთხვევაში, დასაშვებია მხოლოდ ის მტკიცებულება, რომელსაც მატერიალური სამართლის შესაბამისი მუხლი მოითხოვს. მაგ., სამოქალაქო კოდექსის 183-ე მუხლის მოთხოვნებიდან

⁴⁷ საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი, მუხლი 102.1.

⁴⁸ ლილუაშვილი თ., ხრუსტალი ვ., საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის კომენტარი, თბილისი, 2004, 196.

⁴⁹ იქვე.

⁵⁰ გაგუა ი., მტკიცების ტვირთი სამოქალაქო საპროცესო სამართალში, თბილისი, 2013, 118.

⁵¹ ქურდაძე შ., სამოქალაქო საქმეთა განხილვა პირველი ინსტანციის სასამართლოში, თბილისი, 2006, 340.

⁵² სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი, მუხლი 4.1.

გამომდინარე, უძრავი ნივთის შეძენის ფაქტის დასადასტურებლად შეიძლება გამოყენებული იქნეს მხოლოდ წერილობითი ხელშეკრულება⁵³.

ამრიგად, სამოქალაქო პროცესში დიდია მტკიცებითი საქმიანობის როლი და დანიშნულება, ვინაიდან მხარეები საპროცესო და მატერიალური კანონმდებლობით სავალდებულო, დაუსაბუთებელი პოზიციის არსებობამ შესაძლოა უაროფით შედეგებამდე მიიყვანოს, რაც მოსარჩელისთვის სარჩელის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმაში, ხოლო მოპასუხისთვის მის მიმართ წარდგენილი მოთხოვნის სრულად ან ნაწილობრივ დაკმაყოფილებაში შეიძლება გამოიხატოს.⁵⁴

2.2. მტკიცების ტვირთი ქართულ სასამართლო პრაქტიკაში

ნებისმიერი სამართლებრივი ინსტიტუტის საკანონმდებლო მოწესრიგებას განმსაზღვრელი მნიშვნელობა აქვს, თუმცა ერთია, რა წერია კანონმდებლობაში და მეორე – როგორ სრულდება ის. ყოველ დებულებასა და ნორმას სჭირდება პრაქტიკული იმპლემენტაცია და შესაბამისი განმარტება. მიუხედავად იმისა, რომ ქართული სამართალი, მათ შორის, სამოქალაქო სამართალი, კონტინენტური ევროპის სამართლის ოჯახის ნაწილია, რაც სასამართლო პრაქტიკასთან მიმართებით პოზიტიური კანონმდებლობის უპირობო უპირატესობას განაპირობებს, სასამართლო პრაქტიკა მაინც უდიდეს როლს ასრულებს ნორმის შინაარსის დადგენაში. მართალია, სასამართლოს გადაწყვეტილება პირდაპირი მოქმედების, უშუალო სამართლის წყარო არაა, თუმცა იგი ავსებს სამართლებრივ სივრცეს და მის მთლიანობას განაპირობებს. თანამედროვე სამყაროში კი, სადაც სამართლის ოჯახები ინტენსიურ ზემოქმედებას განიცდიან და თანდათან უახლოვდებიან ერთმანეთს,⁵⁵ კონტინენტურევროპული სამართლის ქვეყნები სასამართლო გადაწყვეტილებათა სტატუსსა და მათ გამოყენებას სრულებით განსხვავებულ მნიშვნელობას ანიჭებენ.

⁵³ ლილუაშვილი თ., ხრუსტალი ვ., საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის კომენტარი, თბილისი, 2004, 197.

⁵⁴ გაგუა ი., მტკიცების ტვირთი სამოქალაქო საპროცესო სამართალში, თბილისი, 2013, 26.

⁵⁵ ზუბუა გ., სამართლის თეორია, თბილისი, 2004, 219.

მას შემდეგ, რაც ნორმა ამოქმედდება, იგი აღარ ეკუთვნის კანონმდებელს და ლოგიკურად, კანონმდებელი ვერც განსაზღვრავს მის ჭეშმარიტ მნიშვნელობას. ნორმის შინაარსი ისეთია, როგორაც მას გამოიყენებენ. გამოყენება კი, ამ შემთხვევაში, საერთო სასამართლოებზეა მიმდინარე. მით უმეტეს, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ერთ-ერთი უმთავრესი ფუნქცია სწორედ ადეკვატური მიდგომების, რელევანტური განმარტებებისა და ერთგვაროვანი სასამართლო პრაქტიკის დანერგვაა⁵⁶.

მტკიცების ტვირთთან დაკავშირებით ქართულ საერთო სასამართლოებს საკმაოდ მოცულობითი პრაქტიკა დაუგროვდათ. აქვე აღსანიშნავია, რომ უზენაესი სასამართლოს გარდა, ასევე, ძალზე საინტერესოა სააპელაციო სასამართლოების მოსაზრებები, რომლებიც ხშირ შემთხვევაში, არა მხოლოდ ითვალისწინებენ ერთგვაროვან პრაქტიკას, არამედ აზუსტებენ, ავრცობენ და სრულიად განსხვავებულ, კიდევ უფრო მაღალ სტანდარტზე ააქვთ ესა თუ ის სასამართლო მიდგომა.

ერთ-ერთ საქმეზე თბილისის სააპელაციო სასამართლომ განმარტა, რომ სამოქალაქო სამართალში მოქმედებს პრინციპი: *“Affirmant, non negat, incumbit probation”* – „მტკიცების ტვირთი ეკისრება მას, ვინც ამტკიცებს და არა მას, ვინც უარყოფს“. შესაბამისად, ამ დებულებიდან გამომდინარე, უნდა განისაზღვროს, ის, თუ ვინ რა უნდა ამტკიცოს.“⁵⁷

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 102-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, თითოეულმა მხარემ უნდა დაამტკიცოს გარემოებანი, რომლებზედაც იგი ამყარებს თავის მოთხოვნებსა და შესაგებელს, ხოლო ამავე მუხლის მეხამე ნაწილის თანახმად, საქმის გარემოებები, რომლებიც კანონის თანახმად უნდა დადასტურდეს გარკვეული სახის მტკიცებულებებით არ შეიძლება დადასტურდეს სხვა სახის მტკიცებულებებით.⁵⁸ სწორედ აღნიშნული მუხლები მიუთითა საქართველოს უზენაესმა სასამართლომ ერთ-ერთ საქმეზე და განმარტა, რომ მტკიცების ტვირთი მოსარჩელეს ეკისრებოდა, რომელსაც უნდა დაემტკიცებინა ის გარემოებები, რომლებიც დადასტურდებდნენ, რომ სადავო ბინა მისი მშობლების

⁵⁶ იხ., „საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონი.

⁵⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2013 წლის 5 ივლისის №ას-592-563-2013 განჩინება.

⁵⁸ საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი, 102-ე მუხლის პირველი და მე-3 ნაწილი.

სახსრებით იყო შეძენილი და ამისთვის გარკვეული სახის მტკიცებულებების წარდგენა იყო საჭირო.⁵⁹

საქართველოს უზენაესმა სასამართლომ ერთ-ერთ საქმეზე მნიშვნელოვანი განმარტება დაადგინა სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიების გამოყენების აუცილებლობის მტკიცების ტვირთთან დაკავშირებით. სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 191-ე მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული შემთხვევისას, უზრუნველყოფის აუცილებლობის მტკიცების ტვირთს უზენაესი სასამართლო განმცხადებელს აკისრებს, თუმცა ადვენს, რომ „სასამართლოს სწორედ საქმის მასალებისა და მხარის არგუმენტების ანალიზის საფუძველზე უნდა შეექმნას დასაბუთებული ვარაუდი იმისა, რომ უზრუნველყოფილ უნდა იქნას სარჩელი. რაც შეეხება მტკიცების სტანდარტს, დასაბუთებული ნორმა განსაზღვრავს, რომ მხარემ უნდა მიუთითოს იმ სავარაუდო და მოსალოდნელ ზღომილებზე, რაც რეალურად გადაწყვეტილების აღსრულებისა თუ შეუძლებლობის წინაპირობა გახდება, ამასთან, აღნიშნულის სწორად გადაწყვეტის წინაპირობა სწორედ უზრუნველყოფის ღონისძიების მართებულობის, მხარეთა ინტერესების შესაძლო შელახვისა და მოთხოვნის საფუძვლიანობის ურთიერთშეჯერება და ერთობლიობაში განხილვა-გადაწყვეტაა.“⁶⁰ მტკიცების სტანდარტთან დაკავშირებით საინტერესო განმარტება აქვს თბილისის სააპელაციო სასამართლოს: საქართველოს სამოქალაქო სამართალსა და საპროცესო სამართალში არსებობს მტკიცების ტვირთის სამართლიანი და ობიექტური განაწილების სტანდარტი. აღნიშნული სტანდარტის თანახმად, მტკიცების ტვირთი განაწილებულ უნდა იქნეს იმგვარად, რომ მოსარჩელესა და მოპასუხეს დაეკისროთ იმ ფაქტების დამტკიცების ტვირთი, რომელთა მტკიცება მათთვის უფრო მარტივი და ობიექტურად შესაძლებელია.⁶¹

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს განმარტებით, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 83-ე მუხლით ამომწურავადაა რეგლამენტირებული მხარის საპროცესო უფლებები და აღნიშნულია მის მიერ მტკიცებულებათა

⁵⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2006 წლის 8 სექტემბრის №ას-33-489-06 გადაწყვეტილება.

⁶⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 2 ნოემბრის №ას-1483-1493-2011 განჩინება.

⁶¹ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2015 წლის 13 იანვრის №2ბ/5180-14 განჩინება.

წარდგენის აუცილებლობის თაობაზე. უფრო მეტიც, ამავე კოდექსის 102-ე მუხლის პირველი და მე-3 ნაწილებით განსაზღვრულია მტკიცების სტანდარტი და დადგენილია მხარეთა შორის მოთხოვნის საფუძვლიანობის მტკიცების განაწილების წესი. აღნიშნული მითითებანი ემყარება მხარეთა თანასწორობის პრინციპს, რადგანაც შეჯიბრებითი სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ფარგლებში სასამართლო მხოლოდ მხარის მიერ წარმოდგენილი მტკიცებულებების ფარგლებში ადგენს ფაქტებს და ახდენს მათ სამართლებრივ შეფასებას. აღნიშნულის გათვალისწინებით, იმ შემთხვევაშიც, თუ მხარე კანონის საფუძველზეა გათავისუფლებული სასამართლო ხარჯების გადახდისაგან, ეს სწორედ მოდავე სუბიექტის მტკიცების ტვირთია, რომელიც ვალდებულია, უტყუარი მტკიცებულებით დაადასტუროს სასამართლოს წინაშე.⁶²

სესხის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე დავებში მტკიცების ტვირთთან დაკავშირებით საკასაციო სასამართლოს დიდმა პალატამ ერთ-ერთ საქმეზე შემდეგი განმარტება გააკეთა: „სამოქალაქო კოდექსის 429-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, კრედიტორი ვალდებულია მოვალის მოთხოვნით, შესრულების მთლიანად ან ნაწილობრივ მიღების შესახებ გასცეს ამის დამადასტურებელი დოკუმენტი. ვალდებულების შესრულების თაობაზე დავის შემთხვევაში მტკიცების ტვირთი ეკისრება მოვალეს. მან უნდა დაამტკიცოს, რომ ვალი გადაიხდა და ამით ვალდებულება შეწყდა. მოცემულ შემთხვევაში კასატორი კრედიტორია და იგი კანონისმიერი ვალდებული პირისაგან მოითხოვს ვალდებულების შესრულებას“⁶³.

საინტერესოა საკასაციო პალატის განმარტება მხარის მიერ ფაქტობრივი გარემოების მტკიცების შეუძლებლობასა და მტკიცების ტვირთის შებრუნებასთან დაკავშირებით. პალატამ განმარტა, რომ მტკიცების ტვირთის ობიექტურად და სამართლიანად განაწილების სტანდარტი მოსარჩელისა და მოპასუხის მტკიცების საგანში შემავალი გარემოებების წრის განსაზღვრას განპირობებს, რა დროსაც მხედველობაში მხარის მიერ მტკიცების ობიექტური განხორციელების შესაძლებლობა მიიღება. აღნიშნულ პრინციპს ეფუძნება დადებითი მოვლენის მტკიცების ვალდებულება ნეგა-

⁶² საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 8 დეკემბრის №ას-1656-1644-2011 განჩინება.

⁶³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს დიდი პალატის გადაწყვეტილებებში გამოყენებულ ნორმათა განმარტებანი, თბილისი, 2008, 6.

ტიური მოვლენის მტკიცების შეუძლებლობის გამო. შრომითსამართლებრივი დავები მტკიცების ტვირთის განაწილების გარკვეული თავისებურებით ხასიათდება, ეს გამომდინარეობს მტკიცებულებების წარმოდგენის თვალსაზრისით დამსაქმებლისა და დასაქმებულის არათანაბარი შესაძლებლობებიდან. დასაქმებული, რომელიც სამსახურიდან უკანონოდ დათხოვნის თაობაზე აპელირებდა, ვერ დაადასტურებდა მისი სამსახურიდან დათხოვნის უკანონობას, ვინაიდან მოსარჩელის მითითება, რომ იგი უკანონოდ გაათავისუფლეს სამსახურიდან, მტკიცების ტვირთს აბრუნებს და დამსაქმებელს დასაქმებულის სამსახურიდან მართლზომიერად გათავისუფლების მტკიცების ვალდებულებას აკისრებს. ეს გამომდინარეობს იმ პრინციპიდან, რომ დამსაქმებელს მტკიცებითი უპირატესობა აქვს, მას შეუძლია სასამართლოს მისთვის ხელსაყრელი მტკიცებულებები წარუდგინოს იმასთან დაკავშირებით, რომ მუშაკმა შრომითი მოვალეობები დაარღვია. მუშაკის შესაძლებლობა კი, ამ მხრივ, ობიექტურად შეზღუდულია, რადგან იგი ვერ შეძლებს მტკიცებულებების წარდგენას იმის დასადასტურებლად, რომ ვალდებულებას ჯეროვნად ასრულებდა. შესაბამისად, ამ შემთხვევაში, მოპასუხეა (და არა მოსარჩელე) ვალდებული, სათანადო მტკიცებულებებით დაადასტუროს ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულებების დარღვევის ფაქტი.⁶⁴

ზემოაღნიშნული განმარტებებიდან შესაძლებელია ითქვას, რომ საქართველოს საერთო სასამართლოებს მტკიცების ტვირთთან დაკავშირებით საკმაოდ მნიშვნელოვანი განმარტებები აქვთ გაკეთებული. მართალია, თითოეული დავა სპეციფიკურია და შესაძლებელია რომელიმე მათგანი საერთო კონტექსტში არ თავსდებოდეს, თუმცა მტკიცების ტვირთის საკვანძო საკითხებთან დაკავშირებით მიდგომა ადეკვატური და ერთგვაროვანია.

III. სადაზღვევოსამართლებრივი დავის თავისებურებანი

1. სადაზღვევო ხელშეკრულების განსაკუთრებულობა

ზიანის საფრთხე ადამიანებს ოდითგანვე აფიქრებდათ და სხვადასხვა დაცვითი მექანიზმის შექმნისკენ მოუწოდებდათ.⁶⁵ ჯერ კიდევ ძველი ბერძ-

⁶⁴ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2014 წლის 16 სექტემბრის №28/6870-13 გადაწყვეტილება.

⁶⁵ Степанова Т.В., Страхование Право Украины: Конспект лекций, 3-е изд., Одесса, 2007, 14.

ნები და ფინიკიელები საზღვაო გადაზიდვებში ზარალის შემცირების მიზნით დაზღვევას იყენებდნენ. პირველი სადაზღვევო ხელშეკრულება კი 1347 წელს გენუაში დაიდო.⁶⁶

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 317-ე მუხლის პირველი ნაწილის პირველი წინადადების თანახმად, ვალდებულების წარმოშობის ერთ-ერთი საფუძველი ხელშეკრულებაა.⁶⁷ ხელშეკრულება არის მრავალმხრივი გარიგება და შესაბამისად, მასში მინიმუმ ორი პირი მაინც უნდა მონაწილეობდეს, მხარეთა მიერ ურთიერთმიმართ გამოვლენილი ნება კი შესაბამისობაში უნდა იყოს. აქედან გამომდინარე, ხელშეკრულებით დათქმული პირობების შესრულების შემთხვევაში ის სამართლებრივი შედეგი წარმოიშობა, რომელიც ხელშეკრულების მხარეებმა ისურვეს.⁶⁸

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში დაზღვევის ხელშეკრულებას აწესრიგებს 799-858-ე მუხლები. გარდა ამისა, სადაზღვევო ურთიერთობები „დაზღვევის შესახებ“ კანონით არის მოწესრიგებული. სადაზღვევო ურთიერთობა შეიძლება იყოს არასახელშეკრულებო (სავალდებულო მხარისთვის) და სახელშეკრულებო, რომელიც დაზღვევის ხელშეკრულების დადების თაობაზე მხარეთა ნების გამოხატვის შემდეგ წარმოიშობა, ანუ ნებაყოფლობითი დაზღვევა.⁶⁹

დაზღვევის ხელშეკრულების დადებამდე მხარეები უნდა შეთანხმდნენ დაზღვევის ინტერესისა და საგნის შესახებ, ასევე, ზუსტად უნდა განსაზღვრონ: დაზღვევის რისკი, სადაზღვევო საზღაურის გამომანგარიშების წესი, სადაზღვევო შესატანის იგივე პრემიის გადახდის წესი.⁷⁰ დაზღვევის ხელშეკრულება ორმხრივი, სასყიდლიანი, რეალური ხელშეკრულებაა და ამ ხელშეკრულების მხარეებს, ერთი მხრივ, დამზღვევი, ხოლო, მეორე მხრივ, მზღვეველი წარმოადგენს.⁷¹

⁶⁶ <<https://goo.gl/2eQzkp>> [27.04.2015]

⁶⁷ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, 317.1.

⁶⁸ სახელშეკრულებო სამართალი, ავტორთა კოლექტივი, გამომცემლობა მერიდიანი, 2014, 87.

⁶⁹ ქეცბაია ე., დაზღვევის სამართალურთიერთობის სუბიექტები და ობიექტი, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, №4(43), 2014, 85.

⁷⁰ ცისკაძე მ., ნებაყოფლობითი დაზღვევის სამართლებრივი რეგულირება, თბილისი, 2001, 8.

⁷¹ იქვე. 6.

დაზღვევის, როგორც რეალური ხელშეკრულების, არსის გასარკვევად, თბილისის სააპელაციო სასამართლომ საინტერესო განმარტება გააკეთა, რომლის თანახმადაც, მხარეთა უფლება-მოვალეობები წარმოიშობა მხოლოდ მზღვეველის მიერ გაცემული დაზღვევის დამადასტურებელი საბუთის საფუძველზე სადაზღვევო შენატანის გადახდის შემდეგ, ანუ დაზღვევის სამართლებრივი ურთიერთობის დაწყება მართო დაზღვევის ხელშეკრულების დადებაზე კი არ არის დამოკიდებული, არამედ იგი დაკავშირებულია სადაზღვევო პრემიის (სადაზღვევო შენატანის) გადახდასთანაც.⁷²

დამზღვევი შეიძლება იყოს როგორც ფიზიკური, ისე იურიდიული პირი, რომელიც აზღვევს ქონებას, სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას; ხოლო მზღვეველი იურიდიული პირია, რომელსაც სადაზღვევო საქმიანობისთვის შესაბამისი ლიცენზია აქვს.⁷³ მზღვეველი თავის თავზე იღებს რისკს, დაზღვევის ხელშეკრულების თანახმად და გარკვეული საზღაურით ფორმირებული თანხის ფარგლებში ანაზღაურებს იმ ზარალს, რომელიც სადაზღვევო ხელშეკრულებით განსაზღვრული პირობებით დადგა სადაზღვევო შემთხვევის დროს.⁷⁴ საკასაციო სასამართლოს განმარტებით, დაზღვევა კეთილსინდისიერებასა და ურთიერთნდობას ეფუძნება, შესაბამისად, დამზღვევს ევალება, მზღვეველს ნებაყოფლობით მიაწოდოს ყველა ის ინფორმაცია, რამაც შეიძლება დაზღვევის ხელშეკრულების პირობებზე გავლენა მოახდინოს.⁷⁵

როგორც ზემოთ აღინიშნა, დაზღვევის ხელშეკრულების დადებად, მხარეები დაზღვევის საგანსა და ინტერესზე უნდა შეთანხმდნენ.⁷⁶ სადაზღვევო ინტერესი მკვეთრად უნდა გაიმიჯნოს დაზღვევის საგნისაგან. დაზღვევის ხელშეკრულების დადებისას, ერთ-ერთი მთავარი გასათვალისწინებელი ფაქტორი დაზღვევის რისკია. სადაზღვევო შემთხვევა დაზღვევის

⁷² საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2014 წლის 3 თებერვლის №ას-85-81-2013 განჩინება.

⁷³ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი IV, ტომი II, თბილისი, 2001, 107.

⁷⁴ ქეცბაია ე., დაზღვევის სამართალური ურთიერთობის სუბიექტები და ობიექტი, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, №4(43), 2014, 86.

⁷⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2014 წლის 10 ოქტომბრის №ას-657-624-2014 განჩინება.

⁷⁶ ცისკაძე მ., ნებაყოფლობითი დაზღვევის სამართლებრივი რეგულირება, თბილისი, 2001, 8.

რისკის რეალიზაციის შედეგია. შესაბამისად, დაზღვევის რისკი ის საფრთხეა, რომლისგანაც დაზღვეულია დამზღვევის ქონება ან პიროვნება, ამიტომ დაზღვევის რისკი კონკრეტულად უნდა იქნეს მითითებული დაზღვევის ხელშეკრულებაში.⁷⁷

დამზღვევისა და მზღვეველის გარდა, სადაზღვევო ხელშეკრულებაში შესაძლებელია ფიგურირებდეს მესამე პირი, ანუ დაზღვეული, ვის სასარგებლოდაც იდება დაზღვევა. აღნიშნული მოწესრიგებულია სამოქალაქო კოდექსის 836-838-ე მუხლებით.

როგორც მსჯელობიდან ირკვევა, დაზღვევის ხელშეკრულება საკმაოდ სპეციფიკურია და მხარეები, სანამ ხელშეკრულებას დადებენ, ბევრ ფაქტორზე უნდა დაფიქრდნენ. ვინაიდან დაზღვევის ხელშეკრულებას სარისკო ხასიათი აქვს, მზღვეველის ამოცანაა, წინასწარ შეაფასოს სადაზღვევო ხელშეკრულების დადების რისკი, მან უნდა იცოდეს ის ინფორმაცია, რაც სადაზღვევო შემთხვევის დადგომასთანაა დაკავშირებული. დამზღვევი კი უნდა დაფიქრდეს, რამდენად ხელსაყრელია მისთვის დაზღვევის ხელშეკრულების დადება, ვინაიდან შესაძლებელია მას ისე მოუწიოს სადაზღვევო შესატანის გადახდა, რომ სადაზღვევო შემთხვევა ხელშეკრულებით დადგენილ ვადაში საერთოდ არ დადგეს.

2. სადაზღვევო ინტერესი

სადაზღვევო ინტერესი დაზღვევის ხელშეკრულების მომწესრიგებელი ნორმების განუყოფელი ნაწილია და სადაზღვევო ინტერესის მოთხოვნის დაწესება ობიექტურმა მიზეზებმა განაპირობა. კანონმდებელმა მიზანშეწონილად მიიჩნია, დამზღვევისათვის დაზღვევის ობიექტის შენარჩუნების უწყვეტი ინტერესის მოთხოვნა დაეწესებინა, ვინაიდან არსებობდა დაზღვევის ობიექტის განზრახ დაზიანების მოტივაცია და რისკები.⁷⁸

აუცილებელია სადაზღვევო ინტერესის სადაზღვევო დაზღვევის ობიექტისაგან გამიჯვნა. სადაზღვევო ინტერესი არ გულისხმობს მხოლოდ უფლებას დაზღვევის ობიექტზე ან მის ნაწილზე, ის დამზღვევსა და დაზღვე-

⁷⁷ იქვე, 9.

⁷⁸ ირემაშვილი ქ., სადაზღვევო ინტერესის დოქტრინა და მის მიმართ გამოთქმული კრიტიკის ანალიზი, „სამართლის ჟურნალი“, №2, 2013, 57.

ვის ობიექტს შორის მჭიდრო კავშირს გამოხატავს.⁷⁹ სადაზღვევო ურთიერთობის ობიექტია პირის ნებისმიერი ქონებრივი ან პირადი არაქონებრივი ინტერესი, რომელიც საქართველოს კანონმდებლობას არ ეწინააღმდეგება.⁸⁰ ასევე, აღსანიშნავია, რომ ხშირად ხდება დაზღვევის ობიექტისა და დაზღვევის საგნის ცნებების აღრევა. დაზღვევის საგანი არის ის, რაც დაზღვეულია, ხოლო ობიექტი არის ის, რაზეც მიმართულია დაზღვევა⁸¹.

სადაზღვევო ურთიერთობებში სადაზღვევო ინტერესი მორალური რისკის შემცირების უმნიშვნელოვანეს მიზანს ემსახურება. „მორალური რისკი დაზღვევის ხელშეკრულების დადების შედეგად დამზღვევის მხრიდან დაზღვევის ობიექტისადმი ინტერესის შემცირების ან მისი დაკარგვის საფრთხეა.“⁸² სადაზღვევო ინტერესთან დაკავშირებით პრობლემა წარმოიშობა მაშინ, როდესაც სადაზღვევო ინტერესი დაიკარგა ხელშეკრულების დადების შემდეგ, ასეთ დროს გადაწყვეტია სადაზღვევო ინტერესის არსებობის დადგენა და სასამართლომ უნდა განმარტოს, თუ რით გამოიხატება ხელშეკრულებით განსაზღვრული სამართლებრივი სიკეთისადმი დამზღვევის ინტერესი⁸³.

დაზღვევის ინტერესის დაკარგვასთან დაკავშირებულია სამოქალაქო კოდექსის 815-ე მუხლის მეორე ნაწილი, რომელიც იმ შემთხვევას აწესრიგებს, როცა დამზღვევს დაეკარგება დაზღვევის ინტერესი და ამის გამო შეიძლება დაზღვევის ხელშეკრულება შეწყდეს, თუმცა მზღვეველს უფლება აქვს მოითხოვოს სადაზღვევო შესატანის ის ნაწილი, რომელიც ნაკისრი რისკის ხანგრძლივობას შეესაბამება.⁸⁴

აღნიშნულთან დაკავშირებით, ქუთაისის სააპელაციო სამართლომ განმარტა, რომ დაზღვევის მიმართ დამზღვევის ინტერესის დაკარგვის საკითხის გასარკვევად მხარეთა შორის დადებული ხელშეკრულების შინაარსი

⁷⁹ იქვე, 58.

⁸⁰ ცისკაძე მ., ნებაყოფლობითი დაზღვევის სამართლებრივი რეგულირება, თბილისი, 2001, 8.

⁸¹ ქეცაია ე., დაზღვევის სამართალურთიერთობის სუბიექტები და ობიექტი, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, №4(43), 2014, 92.

⁸² ირემაშვილი ქ., სადაზღვევო ინტერესის დოქტრინა და მის მიმართ გამოთქმული კრიტიკის ანალიზი, „სამართლის ჟურნალი“, №2, 2013, 58-59.

⁸³ იქვე, 59.

⁸⁴ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი IV, ტომი II, თბილისი, 2001, 135.

უნდა შეფასდეს. ხელშეკრულებიდან გასვლა არის ნების გამოვლენა, რომელიც სამართლებრივი ურთიერთობის შეწყვეტისკენაა მიმართული. სამოქალაქო კოდექსის 50-ე მუხლის შესაბამისად, ხელშეკრულებიდან გასვლა ცალმხრივი ნების გამოვლენაა, ამავე კოდექსის 51-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად კი, ხელშეკრულებიდან გასვლის ნება გამოვლენილად ჩაითვლებოდა, თუ იგი მიუვიდოდა დამზღვევს. ანუ მეორე მხარეს აუცილებლად უნდა ეცნობოს დაზღვევის ინტერესის დაკარგვის თაობაზე. წინააღმდეგ შემთხვევაში ამ მოტივით ხელშეკრულების შეწყვეტა არ მოხდება.⁸⁵

ზემოაღნიშნულიდან ცხადია, რომ სადაზღვევო ინტერესი დაზღვევის ხელშეკრულების უმთავრესი ელემენტია და აუცილებელია დამზღვევს სადაზღვევო ინტერესი ჰქონდეს, ვინაიდან მისი არარსებობისას, ხშირ შემთხვევაში, სადაზღვევო ხელშეკრულების შეწყვეტაა მოსალოდნელი. პრაქტიკული თვალსაზრისით კი, ასეთი სადაზღვევო დავის შემთხვევაში დამზღვევს მოუწევს იკისროს მტკიცების ტვირთი და ამტკიცოს სადაზღვევო ინტერესის დაკარგვის ფაქტი.

3. მზღვეველი, როგორც ძლიერი კონტრაპენტი

„დაზღვევის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-2 მუხლის „გ“ ქვეპუნქტის თანახმად, მზღვეველი არის შპს-ის ან სს-ის ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის იურიდიული პირი, რომელიც სადაზღვევო საქმიანობის განხორციელებისთვის შეიქმნა და აღნიშნული კანონით დადგენილი წესით აქვს დაზღვევის შესაბამისი სახეობის განხორციელების ლიცენზია.⁸⁶ იმისათვის, რომ დაზღვევის ხელშეკრულება იყოს ნამდვილი, აუცილებელია დაზღვევის ერთ-ერთი მთავარი სუბიექტი – მზღვეველი, ფლობდეს სახელმწიფოს მიერ გაცემულ შესაბამის ნებართვას.⁸⁷ როგორც ზემოაღნიშნულიდან ჩანს, სადაზღვევო ურთიერთობაში მზღვეველი მკაცრად განსაზღვრული ვალდებული პირია, რომელიც თავის თავზე იღებს

⁸⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 27 ივნისის №ას-719-674-2010 განჩინება.

⁸⁶ „დაზღვევის შესახებ“ საქართველოს კანონი, მუხლი 22, „გ“ ქვეპუნქტი.

⁸⁷ ძლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ., სახელმწიფო სამართალი, თბილისი, 2014, 106.

დამზღვევის სადაზღვევო რისკს, გარდა ამისა, მზღვეველი იღებს სადაზღვევო პრემიებს, განსაზღვრავს ზარალისა და ზიანის ოდენობას და ახორციელებს სადაზღვევო ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულებების შესრულებას.⁸⁸

სადაზღვევო ურთიერთობებში კანონმდებელი მზღვეველს, როგორც „ძლიერ კონტრაქტს“, აქტიურ როლს ანიჭებს, რაც მისთვის გარკვეული უფლებების განსაზღვრაში გამოიხატება. კერძოდ, თბილისის სააპელაციო სასამართლოს განმარტებით, სადაზღვევო კომპანიამ ეს უფლებები კეთილსინდისიერად უნდა გამოიყენოს და არ უნდა შექმნას დამზღვევისათვის უარესი პირობები. მზღვეველს კეთილსინდისიერების პრინციპი ავალდებულებს მართლზომიერად გამოიყენოს მისთვის მინიჭებული უფლება და სადაზღვევო პრემიის გადაუხდელობის შემთხვევაში გააფრთხილოს დამზღვევი ხელშეკრულების მოშლის თაობაზე და არ დაელოდოს ხელშეკრულების ვადის გასვლას, რათა შემდეგ სადაზღვევო შესატანის ანაზღაურება მოითხოვოს. ხელშეკრულების მოშლის საკითხის დადგომის დროსაც, კანონმდებელი ინიციატივას მზღვეველს ანიჭებს, რომელსაც უფლება აქვს ამის შესახებ დამზღვევს აცნობოს.⁸⁹

თბილისის სააპელაციო სასამართლომ მსჯელობისას გაცილებით მეტი გულისხმიერება და წინდახედულობა დააკისრა მზღვეველს, როგორც „ძლიერ კონტრაქტს“ და განმარტა, იმ გარემოებიდან გამომდინარე, რომ რისკი, რაც არაუზრუნველყოფილი საკრედიტო ვალდებულებების დაზღვევიდან წარმოიშვა, სადაზღვევო კომპანიას უნდა ეტარებინა, ვინაიდან იგი წარმოადგენდა მეწარმე იურიდიულ პირს და სადაზღვევო საქმიანობა მისი საქმიანობის ერთადერთი სფერო იყო.⁹⁰

მსჯელობიდან ცალსახაა, ვინაიდან მზღვეველი დაზღვევის ხელშეკრულებაში ძლიერ მხარეს წარმოადგენს, მას გაცილებით მეტი წინდახედულება მოეთხოვება დაზღვევის სარისკო ხასიათის მთელ რიგ ურთიერთობებში.

⁸⁸ ქეცაია ე., დაზღვევის სამართალური თვითობის სუბიექტები და ობიექტი, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, №4(43), 2014, 85-86.

⁸⁹ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2012 წლის 21 ნოემბრის №28/3080-12 გადაწყვეტილება.

⁹⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2013 წლის 28 იანვრის №ას-1643-1540-2012 განჩინება.

4. რეგრესის წესით ზიანის ანაზღაურება

დაზღვევის ხელშეკრულება დამზღვევმა მზღვეველთან შეიძლება დადოს თავისი სახელით, მაგრამ იმ პირობით, რომ სადაზღვევო შემთხვევის დადგომის შემდეგად სადაზღვევო საზღაურს მის ნაცვლად სხვა პირი მიიღებს.⁹¹ ასეთ ხელშეკრულებას სხვა პირის სასარგებლოდ დადებულ ხელშეკრულებას უწოდებენ, სუბიექტი კი დაზღვევის ხელშეკრულებაში ტერმინ „დაზღვეულით“ ფიგურირებს. დაზღვეულის სამართლებრივ მდგომარეობას აწესრიგებს არა მხოლოდ სამოქალაქო კოდექსის 836-838-ე მუხლები, არამედ ვალდებულების ზოგადი ნაწილის 349-351-ე მუხლები და ასევე, „დაზღვევის შესახებ“ კანონის მე-10 და მე-11 მუხლები.⁹²

მზღვეველს მხოლოდ მაშინ ეკისრება ვალდებულება, გადაუხადოს დამზღვევს დაზღვეულის სასარგებლოდ, თუ დამზღვევი დაამტკიცებს, რომ დაზღვეული პირი ეთანხმება დაზღვევის ხელშეკრულებას. ამ შემთხვევაში მტკიცების ტვირთი დამზღვევს აკისრია, მან უნდა ამტკიცოს, რომ მესამე პირი არ იყო წინააღმდეგი, მის სასარგებლოდ დადებულიყო დაზღვევა.⁹³

სამოქალაქო კოდექსის 832-ე მუხლი ორმაგი მოთხოვნის უფლების რეალიზაციის განსხვავებულ წესს ადგენს, კერძოდ, მითითებული მუხლის პირველი ნაწილის მიხედვით, თუ დამზღვევს შეუძლია ზიანის ანაზღაურების თაობაზე მოთხოვნა წაუყენოს მესამე პირს, მაშინ ეს მოთხოვნა გადადის მზღვეველზე, თუკი ის დამზღვევს ზიანს უნაზღაურებს. თუ დამზღვევი უარს იტყვის მესამე პირის მიმართ თავის მოთხოვნაზე ან მისი მოთხოვნის უზრუნველყოფის უფლებაზე, მაშინ მზღვეველი თავისუფლდება ზიანის იმ ოდენობით ანაზღაურების მოვალეობისაგან, რამდენიც მას შეეძლო მიეღო თავისი ხარჯების ასანაზღაურებლად უფლების განხორციელებასთან ან მოთხოვნის წაყენებასთან დაკავშირებით.⁹⁴

თბილისის სააპელაციო სასამართლოს მოსაზრებით, რეგრესის წესით მოთხოვნის დაყენების საფუძვლიანობის საკითხის გარკვევისას, უპირველესად, საზი უნდა გაესვას მხარეთა შორის არსებულ სადაზღვევო ურთიერ-

⁹¹ ცისკაძე მ., ნებაყოფლობითი დაზღვევის სამართლებრივი რეგულირება, თბილისი, 2001, 49.

⁹² იქვე, 49, 51.

⁹³ იქვე.

⁹⁴ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, მუხლი 832.1.

თობის სახესა და მის თავისებურებას. კონკრეტულ შემთხვევაში მხარეთა შორის სიცოცხლის დაზღვევის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე სამართლებრივი ურთიერთობა არსებობდა. სასამართლომ მიუთითა სიცოცხლის დაზღვევის სამოქალაქო კოდექსით მოწესრიგებულ 844-857-ე მუხლებზე, რომლებიც არ ითვალისწინებს სადაზღვევო თანხის გაცემის შემდეგ მესამე პირის მიმართ ზიანის ანაზღაურების თაობაზე მოთხოვნის მშლვეველის სასარგებლოდ რეგრესის წარმოშობის უფლებას. რეგრესის პრინციპი სიცოცხლის დაზღვევის სამართლებრივ ურთიერთობაზე არ ვრცელდება, თავად ამ ურთიერთობების თავისებურებიდან გამომდინარე, ვინაიდან ადამიანის სიცოცხლე სადაზღვევო რისკის განხორციელებით, ანუ დაზღვეულის გარდაცვალებით, დამდგარი შედეგი არ შეიძლება რაიმე კომპენსაციით ანაზღაურდეს, როცა სრულიად განსხვავებული მდგომარეობაა ქონებრივი სახის დაზღვევის დროს, – ქონებრივი დანაკარგი ანაზღაურდება თანხაში გამოხატული ეკვივალენტური ღირებულებით. როგორც სასამართლოს მსჯელობიდან იკვეთება, რეგრესის წარმოშობის უფლება მესამე პირის სასარგებლოდ დადებული დაზღვევის ხელშეკრულების დადებისას განპირობებულია თავად სადაზღვევო ურთიერთობის შინაარსიდან გამომდინარე და იგი ყველა სახის სადაზღვევო შემთხვევაზე არ ვრცელდება. აღნიშნულ საქმესთან დაკავშირებით საწინააღმდეგო მოსაზრება ჰქონდა საკასაციო სასამართლოს და გადაწყვეტილების სამოტივაციო ნაწილში მნიშვნელოვანი განმარტებები გააკეთა საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 832-ე მუხლთან დაკავშირებით, რომლის დაწვრილებითი განხილვაც ნაშრომის მიზნებს სცილდება.⁹⁵

IV. მტკიცების ტვირთი სადაზღვევოსამართლებრივი

დავის სხვადასხვა კატეგორიაში

1. პირადი დაზღვევა

პირადი დაზღვევა საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 844-858-ე მუხლებითა და „სამედიცინო დაზღვევის შესახებ“ საქართველოს კანონით, ასევე, „პარლამენტის წევრის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის სავალდებულო დაზღვევისა და საპენსიო უზრუნველყოფის შესახებ“ საქართველოს

⁹⁵ უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2012 წლის 17 თებერვლის №ას-663-624-2011 გადაწყვეტილება.

კანონით წესრიგდება. პირადი დაზღვევისას სადაზღვევო ინტერესი მჭიდროდაა დაკავშირებული დამზღვევის პიროვნებასთან, პირად დაზღვევას მას სწორედ აქედან გამომდინარე უწოდებენ.⁹⁶

სამოქალაქო კოდექსი პირადი დაზღვევის შემდეგ სახეებს იცნობს: ჯანმრთელობის დაზღვევა; სიცოცხლის დაზღვევა; უბედური შემთხვევის დაზღვევა.⁹⁷ პირადი დაზღვევის დროს სადაზღვევო საზღაურის გაცემა ნაწილ-ნაწილ ხდება და დამზღვევი დროის გარკვეული პერიოდის განმავლობაში დაზღვევითაა უზრუნველყოფილი.⁹⁸

პირადი დაზღვევის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი სახეა სიცოცხლის დაზღვევა, რომლის განვითარებაც მე-17 საუკუნის შუა პერიოდიდან დაიწყო და მას მჭიდროდ დასახლებული ქალაქების ზრდამ შეუწყო ხელი, რადგან ღიდ ქალაქებში დაავადებების, ეპიდემიის გავრცელება, ზოლო მჭიდროდ დასახლებულ უბნებში ხანძრის გაჩენის სიხშირე ძალიან მაღალი იყო. შესაბამისად, სიცოცხლის დაზღვევის წარმოშობა მოსახლეობის დაცვის საჭიროებამ განაპირობა.⁹⁹

სიცოცხლის დაზღვევის ხელშეკრულებით, დამზღვევმა შეიძლება, როგორც საკუთარი, ასევე, სხვა პირის სიცოცხლეც დააზღვიოს. სიცოცხლის დაზღვევის ხელშეკრულება, როგორც წესი, ხანგრძლივი პერიოდით იდება და დაზღვევის ხელშეკრულების სტაბილურობას უზრუნველყოფს.¹⁰⁰ სიცოცხლის დაზღვევის ობიექტი დამზღვევის (დაზღვეული პირის) ქონებრივი ინტერესია, რაც მატერიალური უზრუნველყოფით ან სარგებლის მიმდების განსაზღვრულ დონეზე მდგომარეობის შენარჩუნებაში გამოიხატება.¹⁰¹ ადამიანის სიცოცხლე ფასდაუდებელია და რა თქმა უნდა, ძნელი წარმოსადგენია, რომელიმე სადაზღვევო კომპანიას შეეძლოს დაადგინოს ადამიანის სიცოცხლის დაკარგვისთვის კომპენსაციის სახით „ეკვივალენტური“

⁹⁶ ცისკაძე მ., ნებაყოფლობითი დაზღვევის სამართლებრივი რეგულირება, თბილისი, 2001, 57.

⁹⁷ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ტომი IV, წიგნი II, თბილისი, 2001, 167.

⁹⁸ იქვე.

⁹⁹ <<http://goo.gl/YXSbm2>> [05.05.2015]

¹⁰⁰ ცისკაძე მ., ნებაყოფლობითი დაზღვევის სამართლებრივი რეგულირება, თბილისი, 2001, 58.

¹⁰¹ ქეცაია ე., დაზღვევის სამართალური თეორიის სუბიექტები და ობიექტი, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, №4(43), 2014, 92.

თანხა, შესაბამისად, სიცოცხლის დაზღვევა ნებისმიერი შეთანხმებული თანხით ხორციელდება. დამზღვევი მზღვეველს უხდის შეთანხმებულ სადაზღვევო თანხას, პრემიას, მისი გარდაცვალების შემთხვევაში კი, დამზღვევის მემკვიდრეები იღებენ სიცოცხლის დაზღვევის ხელშეკრულებით განსაზღვრულ კონკრეტულ თანხას. შესაბამისად, სიცოცხლის დაზღვევა დაზღვეულისთვის დაგროვების საშუალებაა. აღსანიშნავია, რომ მხოლოდ პირადი სახის დაზღვევას შეიძლება ჰქონდეს დაგროვებითი ხასიათი.¹⁰²

პრაქტიკული თვალსაზრისით, სიცოცხლის დაზღვევის დროს სადაზღვევო შემთხვევის დადგომისას, სადაზღვევო შემთხვევის შეფასებისთვის, ანუ იმ გარემოების დასადგენად, რომ სადაზღვევო რისკი განხორციელებულად და სადაზღვევო შემთხვევა დამდგარად ჩაითვალოს, მნიშვნელოვანია, თუ რამდენად ინარჩუნებს სადაზღვევო შემთხვევა დამოუკიდებლობას თავად დაზღვეულის ნებისაგან. სადაზღვევო შემთხვევა აბსოლუტურად დამოუკიდებელი უნდა იყოს დაზღვეულის ქმედებისაგან. სიცოცხლის დაზღვევის დროს გამორიცხული უნდა იყოს როგორც დამზღვევის, ისე სარგებლის მიმღების ჩარევა და ხელშეწყობა სადაზღვევო შემთხვევის დადგომაში.¹⁰³

ერთ-ერთ საქმეზე წარმოდგენილი ხელშეკრულების დანართის თანახმად, მზღვეველი სადაზღვევო შემთხვევის ანაზღაურებისგან თავისუფლდება, იმ შემთხვევაში, თუკი დაზღვეულის გარდაცვალება გამოწვეული იქნებოდა: დაზღვეულის თვითმკვლელობით, ან მისი მცდელობით, დაზღვეულის მიერ დანაშაულებრივი ქმედების ჩადენით, სატრანსპორტო საშუალების ალკოჰოლის ან ნარკოტიკული და სხვა ტოქსიკური ნივთიერების ზეგავლენის ქვეშ ყოფნის დროს მართვისას ან დაზღვეულის საომარ მოქმედებებში მონაწილეობით. ანუ მზღვეველი ადგენდა იმ საგამონაკლისო შემთხვევებს, როდესაც მას სადაზღვევო შემთხვევისას (დაზღვეულის გარდაცვალებისას) არ ექნებოდა სადაზღვევო თანხის ანაზღაურების ვალდებულება. აღნიშნულ საქმეზე თბილისის თბილისის სააპელაციო სასამართლომ განმარტა, რომ სამოქალაქო პროცესი შევჯიბრებითობის პრინციპზეა აგებული და თითოეულმა მხარემ უნდა დაამტკიცოს გარემოებები, რომ-

¹⁰² <<http://goo.gl/YXSbm2>> [05.05.2015]

¹⁰³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2012 წლის 10 სექტემბრის №ას-755-811-2011 გადაწყვეტილება.

ლებზედაც ისინი თავიანთ მოთხოვნებსა და შესაგებელს ამყარებენ. ამდენად, დასახელებული ხელშეკრულება სადაზღვევო შემთხვევის დადგომისას დაზღვეულ მხარეს ავალდებულებდა, სხვა დოკუმენტებთან ერთად მზღვეველისთვის გარდაცვალების მიზეზის შესახებ ცნობა წარედგინა – სამედიცინო საექსპერტო დაწესებულების დასკვნა, ზოლო მზღვეველი თავისუფლდებოდა ანაზღაურების ვალდებულებისაგან, თუკი აღნიშნული დანართით გათვალისწინებულ საგამონაკლისო შემთხვევას ექნებოდა ადგილი. სააპელაციო სასამართლომ ამ კონკრეტულ საქმეზე მიიჩნია, რომ სასამართლოში დავის განხილვის შემთხვევაშიც კი (მოცემულ საქმეში მოსარჩელე არაუფლებამოსილ პირს წარმოადგენდა) მტკიცების ტვირთი განაწილდებოდა შემდეგნაირად: მოსარჩელეს უნდა დაედასტურებინა, რომ მან კომპანიას წარუდგინა ხელშეკრულებით გათვალისწინებული დოკუმენტები, ზოლო იმ გარემოების დამადასტურებელი მტკიცებულება, რომ მოსარჩელის მიერ წარდგენილ დოკუმენტებში მითითებული გარემოებები განეკუთვნებოდა ისეთ საგამონაკლისო შემთხვევას, რაც მზღვეველის ვალდებულებას გამოორიცხავდა და რაც, შესაბამისად, სადაზღვევო თანხის ანაზღაურებისგან გათავისუფლებაში იქნებოდა გამოხატული, მოპასუხეს – მზღვეველს ეკისრებოდა.¹⁰⁴

რაც შეეხება ჯანმრთელობის დაზღვევას, დაზღვევის ხელშეკრულების დადებისთვის დამზღვევი ვალდებულია მზღვეველს მიაწოდოს ინფორმაცია ჯანმრთელობის მდგომარეობის, მიმდინარე დაავადებების, ჩატარებული მეურნეობისა და მიღებული მედიკამენტების შესახებ. ჯანმრთელობის დაზღვევისას, აღნიშნული ინფორმაციის მიწოდება აუცილებელია, ვინაიდან მზღვეველმა უნდა შეძლოს, განსაზღვროს და შეაფასოს ხელშეკრულების დადების რისკი და ისეთი საფრთხის არსებობის შემთხვევაში, რაც მზღვეველის, როგორც მეწარმე სუბიექტის, ინტერესს არ შეესაბამება, მზღვეველს შეუძლია უარი თქვას ჯანმრთელობის დაზღვევის ხელშეკრულების დადებაზე, ან დააზღვიოს დამზღვევი შედარებით უფრო მაღალი საპრემიო შენატანით.¹⁰⁵

¹⁰⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 3 ოქტომბრის განჩინება №ას-824-876-2011.

¹⁰⁵ მოწონელიძე ნ., თანამედროვე ბიომედიცინის როლი სადაზღვევო სამართალში, „სამართლის ჟურნალი“, №2, 2013, 120.

რასაკვირველია, აღნიშნული ინფორმაციის მიწოდების ვალდებულება გარკვეულ ფარგლებს საჭიროებს, ვინაიდან ინფორმაციის მოპოვებისას, ასევე, გასათვალისწინებელია პოტენციური დაზღვეულის ინტერესები და კონსტიტუციით გარანტირებული ძირითადი უფლებები. ყოველი ასეთი ინფორმაციის მოპოვებისას ინდივიდუალურად უნდა შეფასდეს და დადგინდეს მისი მოპოვების აუცილებლობა.¹⁰⁶

2008-2012 წლებში საქართველოს სადაზღვევო ბაზარზე საქმიანობის მკვეთრი ზრდა აღინიშნა, რის საფუძველსაც, ერთგვარად, დაზღვევის სახელმწიფო პროგრამის დაწყება წარმოადგენდა.¹⁰⁷ დღესდღეობით კი, საყოველთაო ჯანდაცვის პროგრამის ფარგლებში, მოსახლეობის უმრავლესობაა დაზღვეული.

თბილისის სააპელაციო სასამართლომ ერთ-ერთ საქმეზე, რომელიც სწორედ სახელმწიფო პროგრამის ფარგლებში დაზღვეული ბენეფიციარებისთვის გაწეული სამედიცინო მომსახურების, ანუ სადაზღვევო თანხის ანაზღაურებას შეეხებოდა, მტკიცების ტვირთი სადაზღვევო კომპანიას დააკისრა და განმარტა, რომ იმ პირობებში, როდესაც უდავოდ იყო დადასტურებული სადაზღვევო კომპანიის მიერ საანგარიშგებო დოკუმენტაციის მიღების ფაქტი, იმ გარემოების მტკიცების ტვირთი, რომ მიღებული დოკუმენტაცია იყო ნაკლოვანი და არ შეესაბამებოდა საქართველოს მთავრობის დადგენილების მოთხოვნებს, თავად სადაზღვევო კომპანიას ეკისრებოდა, ვინაიდან საანგარიშგებო დოკუმენტების ინსპექტირება და ურთიერთშედარების აქტის გაფორმება სწორედ მზღვეველის მოვალეობას წარმოადგენდა.¹⁰⁸

რაც შეეხება უბედური შემთხვევის დაზღვევას, დაზღვევის ობიექტი შესაძლებელია იყოს პირის სიცოცხლე ან ჯანმრთელობა. სადაზღვევო შემთხვევა კი დამზღვევისათვის ტრავმის მიყენება, მოტეხილობა, შემთხვევითი მოწამვლა და ა.შ. შეიძლება იყოს, რაც დაზღვევის ხელშეკრულებაში კონკრეტულად არ არის მითითებული.¹⁰⁹

¹⁰⁶ იქვე, 123.

¹⁰⁷ <<http://goo.gl/3cVvli>> [11.05.2015]

¹⁰⁸ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2014 წლის 23 სექტემბრის №28/246-14 განჩინება.

¹⁰⁹ ცისკაძე მ., ნებაყოფლობითი დაზღვევის სამართლებრივი რეგულირება, თბილისი, 2001, 63.

2. ქონების დაზღვევა

ზიანის დაზღვევა, რასაკვირველია, ქონების დაზღვევასაც მოიცავს. ეს უკანასკნელი უზრუნველყოფს ქონების მესაკუთრისთვის ქონებრივი ინტერესის დარღვევით მიყენებული ზიანის ანაზღაურებას. შესაბამისად, თუ დაზღვევის ობიექტი ნებისმიერი სახის ქონებაა, ქონების დაზღვევის ხელშეკრულება იდება.¹¹⁰

ზიანის დაზღვევის ხელშეკრულებაში, კონკრეტულად კი ქონების დაზღვევისას, დაზღვევის ობიექტი შეიძლება იყოს ნებისმიერი სახის ქონება, მაგ., შენობა-ნაგებობა, სატრანსპორტო საშუალება, ინვესტიცია და ა.შ. ქონებრივი ინტერესის დარღვევის შემთხვევაში ზიანი ფულადი ფორმით უნდა ანაზღაურდეს და დაუშვებელია სადაზღვევო კომპანიამ ზიანი ნატურით ანაზღაუროს.¹¹¹

ქონების დაზღვევის გარკვეულ თავისებურებას ადგენს სამოქალაქო კოდექსის 823-ე მუხლი, რომელიც დისპოზიციური ხასიათისაა და ზიანის დაზღვევის შემთხვევაში მხარეები შეიძლება ისეთ სადაზღვევო თანხაზე შეთანხმდნენ, რომელიც ქონების ღირებულებაზე გაცილებით ნაკლებია.¹¹²

პრაქტიკაში ზშირია დავები, რომლებიც ავტოსატრანსპორტო შემთხვევის შედეგად დაზღვეული ავტომობილის დაზიანების შედეგად წარმოიქმნება. ერთ-ერთ საქმეზე საავტომობილო დაზღვევის ხელშეკრულებაში განსაზღვრული იყო სადაზღვევო რისკები (სტანდარტული გამონაკლისები), რომელთა არსებობის შემთხვევაშიც მზღვეველი სადაზღვევო ანაზღაურების გადახდისაგან თავისუფლდებოდა. ერთ-ერთ ასეთ შემთხვევად განსაზღვრული იყო სადაზღვევო შემთხვევის მძღოლის ბრალით გამოწვევა. აღნიშნული სადაზღვევო შემთხვევის დროს მძღოლმა ვერ უზრუნველყო საგზაო მოძრაობის უსაფრთხოების წესების დაცვა. თბილისის სააპელაციო სასამართლომ დაზღვევის ქმედება არ შეაფასა, როგორც მძღოლის უხეში გაუფრთხილებლობა და გამორიცხა იმ სადაზღვევო რისკების არსებობა, როდესაც მზღვეველი სადაზღვევო ანაზღაურებისგან თავისუფლდებოდა. საკასაციო სასამართლომ სააპელაციო სასამართლოს მითითება გაიზიარა

¹¹⁰ იქვე, 36.

¹¹¹ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ტომი IV, წიგნი II, თბილისი, 2001, 140.

¹¹² იქვე, 143-144.

და აღნიშნა, რომ ბრალი შეფასებითი კატეგორიაა და თითოეულ საქმეზე მოსამართლემ უნდა დაადგინოს მისი არსებობა ან ზარისხი, რომლის შეფასებაც საქმეში წარმოდგენილ მტკიცებულებებს უნდა ემყარებოდეს. საკასაციო სასამართლოს განმარტებით, საქმეში წარმოდგენილი მტკიცებულებებით პირიქით იკვეთებოდა, რომ სადაზღვევო შემთხვევა დამზღვევის უხეში გაუფრთხილებლობის გამო მოხდა და ზიანი ანაზღაურებას მზღვეველის მხრიდან არ ექვემდებარებოდა. ამ შემთხვევაში დამზღვევს უნდა ემტკიცებინა, რომ აღნიშნული სადაზღვევო შემთხვევა მისი ბრალით არ იყო გამოწვეული, რისი დადასტურებაც, საკასაციო პალატის აზრით, მან ვერ შეძლო.¹¹³

სხვა მსგავსი ტიპის საქმეზე, თბილისის სააპელაციო სასამართლოს მოსაზრებით, პირველი ინსტანციის მიერ არასწორად იქნა გაზიარებული მოსარჩელის მითითება იმის შესახებ, რომ ავტოსაგზაო შემთხვევა საბურავის გასკდომამ გამოიწვია. აღნიშნული ფაქტი მოსარჩელის განმარტების გარდა სხვა მტკიცებულებით არ დასტურდებოდა და იმ პირობებშიც კი, როცა მოპასუხე მას უარყოფს, მხოლოდ მოსარჩელის განმარტება ფაქტობრივი გარემოების დასადასტურებლად საკმარისი მტკიცებულება არაა. აქედან გამომდინარე, მოსარჩელის მტკიცების ტვირთი იმ ფაქტობრივი გარემოების მტკიცებაა, რომ სადაზღვევო შემთხვევა ავტომობილის საბურავის გასკდომამ გამოიწვია.¹¹⁴

სადაზღვევო კომპანიამ ერთ-ერთ საქმეზე სარჩელი არ ცნო და განმარტა, რომ დაზღვევის პირობების შესაბამისად, დამზღვევი ვალდებული იყო წარედგინა ნებისმიერი დოკუმენტი, რომელიც დაზღვეული ავტომობილის მართვისას მისი სიფხიზლის ფაქტს დაადასტურებდა. ვინაიდან მან ეს ვერ შეძლო, დამზღვევი არ იყო ვალდებული ზარჯები აენაზღაურებინა. ხელშეკრულების ამ პირობებიდან გამომდინარე, დამზღვევი ვალდებული იყო ნეგატიური გარემოება ემტკიცებინა, კერძოდ, ის, რომ იგი არ იმყოფებოდა ალკოჰოლის ან ნარკოტიკული ნივთიერების ზეგავლენის ქვეშ. თბილისის თბილისის სააპელაციო სასამართლომ განმარტა, რომ სამოქალაქო სამართალში მოქმედებს პრინციპი: „მტკიცების ტვირთი ეკისრება

¹¹³ ნაჭყებია ა., სამოქალაქო სამართლებრივი ნორმების განმარტებები უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკაში (2000-2013), თბილისი, 2014, 222-223.

¹¹⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2012 წლის 17 მაისის №ას-477-451-2012 განჩინება.

მას, ვინც ამტკიცებს და არა მას, ვინც უარყოფს“. შესაბამისად, უნდა განისაზღვროს, თუ ვინ რა უნდა ამტკიცოს. სააპელაციო პალატამ მიიჩნია, რომ მოცემულ შემთხვევაში დაუშვებელია, ამ პრინციპის საპირისპიროდ, მტკიცების ტვირთის მოსარჩელეზე გადაკისრება, როგორც ამას ხელშეკრულებაში არსებული ჩანაწერის შესაბამისად მოპასუხე მოითხოვდა. საკითხი ისეთ ნეგატიურ გარემოებას შეეხებოდა, რაც, სადაზღვევო შემთხვევის შედეგად წარმოქმნილი ვითარების გათვალისწინებით, მოპასუხეს უნდა ემტკიცებინა, ხოლო ხელშეკრულებაში არსებული ზემოაღნიშნული ჩანაწერი მტკიცებულების წარდგენის ვალდებულებასთან მიმართებით სიტყვასიტყვით არ უნდა განიმარტოს.¹¹⁵

ამ მოსაზრებას თბილისის სააპელაციო სასამართლო საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით განმტკიცებულ სახელშეკრულებო სამართლიანობის პრინციპზე აფუძნებს, კერძოდ, სამოქალაქო კოდექსის 325-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, თუ ვალდებულების შესრულების პირობები უნდა განისაზღვროს ხელშეკრულების ერთ-ერთი მხარის ან მესამე პირის მიერ, მაშინ საეჭვოობისას ივარაუდება, რომ ამგვარი განსაზღვრა უნდა მოხდეს სამართლიანობის საფუძველზე. განსახილველ შემთხვევაში, მხარეთა შორის დადებული ხელშეკრულების მიხედვით არ არის გამოწვეული დაწესებული დამზღვევის მიმართ მტკიცების ტვირთის შემსუბუქებასთან მიმართებით, ანუ ამ ხელშეკრულების ტექსტის შესაბამისად ივარაუდება, რომ დამზღვევი ნებისმიერ შემთხვევაში ვალდებულია, წარუდგინოს მზღვეველს იმ გარემოების დამადასტურებელი დოკუმენტი, რომ იგი ფხიზელი იყო. სააპელაციო სასამართლოს მოსაზრებით, დამზღვევისთვის ამგვარი ვალდებულების განსაზღვრა ყოველგვარი გონივრული განსჯისა და კეთილსინდისიერად ქცევის სტანდარტს სცილდება, რადგან სავსებით შესაძლებელია, სადაზღვევო შემთხვევის დადგომისას პირი ისეთ მდგომარეობაში იმყოფებოდეს, რომ შესაბამისი მტკიცებულების მოპოვება ობიექტურად შეუძლებელი იყოს. პალატამ მიიჩნია, რომ ხელშეკრულებაში არსებული მტკიცების ტვირთის განაწილების შესახებ ჩანაწერი სწორედ სამართლიანობის საფუძველზე უნდა განიმარტოს. ამგვარი განმარტება იწ-

¹¹⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2013 წლის 5 ივლისის №ას-592-563-2013 განჩინება.

ვევს მტკიცების ტვირთის შებრუნებასა და მოპასუხე მხარისათვის მის გადაკისრებას.¹¹⁶

მოცემული მსჯელობიდან ნათელია, რომ სადაზღვევო დავაში მტკიცების ტვირთი „მსუბუქი“ ნამდვილად არ არის, ვინაიდან მხარეს, რომელსაც გარკვეული ფაქტობრივი გარემოების მტკიცება უწევს, საქმეში შესაბამისი მტკიცებულებაც უნდა წარმოადგინოს, რაც ზემოაღნიშნულ შემთხვევებზე დაყრდნობით, შეიძლება ითქვას, რომ ხშირად გართულებული ან ობიექტურად შეუძლებელია.

პირადი დაზღვევის შემთხვევისას წარმოქმნილ დავაში კი მთავარ განმაპირობებელი ფაქტორი ისაა, რომ სადაზღვევო შემთხვევა აბსოლუტურად დამოუკიდებელი უნდა იყოს დაზღვეულის ქმედებისაგან. სიცოცხლის დაზღვევის დროს უნდა გამოირიცხოს როგორც დამზღვევის, ისე სარგებლის მიძღვრის ჩარევა და ხელშეწყობა სადაზღვევო შემთხვევის დადგომაში.

V. დასკვნა

სამოქალაქო სამართალწარმოებაში, რომელიც შეჯიბრებითობისა და დისპოზიციურობის პრინციპებზეა დამყარებული, მტკიცების პროცესს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი და გადამწყვეტი როლი აქვს. მტკიცების ტვირთი მხარის ის პროცესუალური მოვალეობაა, რომლის სწორად გააზრებისა და შესაბამისი მტკიცებულებების წარდგენის შემთხვევაში, დარღვეული თუ სადავო უფლების აღდგენისა და სასურველი საპროცესო შედეგის მიღების ალბათობა მატულობს. მხარის სასარჩელო მოთხოვნა მატერიალურსამართლებრივ საფუძვლებს ეყარება, შესაბამისად, სამართლის თითოეული დარგი, ყოველი კონკრეტული დავა, მტკიცების ტვირთსა და მხარეთა პოზიციას თავის სპეციფიკას ანიჭებს.

საქართველო, კონტინენტური სამართლის ოჯახის სხვა წევრთა მსგავსად, იზიარებს მტკიცების ტვირთის სტანდარტისა და განაწილების ჩამოყალიბებულ პრინციპებს, ხოლო ანგლოამერიკული სამართლის მიდგომა მტკიცების ტვირთთან დაკავშირებით არაერთგვაროვანი და განსხვავებულია. მიუხედავად ამისა, მტკიცების ტვირთისა და მტკიცებითი საქმიანო-

¹¹⁶ იქვე.

ბის იდეა ერთია – მხარე სასამართლო პროცესზე სათანადოდ მომზადებული უნდა წარსდგეს, რათა შეძლოს ფაქტობრივი გარემოებების დადასტურება წარმოდგენილი მტკიცებულებებით და პროცესში გამარჯვებული მხარის სტატუსი მიიღოს.

სადაზღვევო სამართლისა და სადაზღვევო ბიზნესის განვითარება სადაზღვევო ურთიერთობებში მონაწილე მხარეთა ურთიერთვალდებულებების შესრულებაზეა დამოკიდებული. საქართველოში სადაზღვევო სამართალი ჯერ კიდევ განვითარების გზაზეა, თუმცა თანამედროვე ტენდენცია იქითკენაა მიმართული, რომ ამ „პროდუქტის“ ბიზნესის სრულყოფა აუცილებლობაც კია.

სადაზღვევო ურთიერთობები სარისკო ხასიათს ატარებს, შესაბამისად, ხელშეკრულების ორივე მხარეს უნდა ჰქონდეს გაანალიზებული ის შედეგები, რაც შეიძლება სადაზღვევო შემთხვევის დადგომით (ან პირიქით) იყოს გამოწვეული. ერთი მხრივ, მზღვეველმა უნდა შეძლოს სადაზღვევო რისკის სწორი შეფასება, თუ რამდენადაა მისთვის, როგორც მეწარმე სუბიექტისთვის, ხელსაყრელი ხელშეკრულების დადება, მეორე მხრივ, სადაზღვევო შემთხვევის დადგომისას, დამზღვევი არ უნდა აღმოჩნდეს ისეთ მდგომარეობაში, რომ მან ვერ შეძლოს ზიანის სახით სადაზღვევო თანხის მიღება.

მზღვეველი სადაზღვევო ურთიერთობებში „ძლიერ კონტრაქენტად“ წარმოდგება და ხშირ შემთხვევაში ამ მდგომარეობას ბოროტადაც კი იყენებენ. ქართულ პრაქტიკაში ხშირად დამზღვევს ხელშეკრულებით იმგვარი ფაქტობრივი გარემოების მტკიცების ტვირთი ეკისრება, რისი ობიექტურად დამტკიცება შეუძლებელიც კია. სასამართლო ცალსახად აღნიშნავს, რომ ასეთ დროს მზღვეველი არაკეთილსინდისიერად და არაგულისხმეოდ იქცევა, რადგან ამით იგი, ფაქტობრივად, დამზღვევს მტკიცების ტვირთს სახელშეკრულებო, მატერიალურსამართლებრივ ვალდებულებად უსახავს, რაც მცდარი მიდგომაა.

კვლევის შედეგად შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოს სასამართლოების მიდგომა სადაზღვევოსამართლებრივ დავებში მტკიცების ტვირთის სტანდარტსა და განაწილებასთან დაკავშირებით ერთგვაროვანია. სასამართლო ცდილობს დაამკვიდროს როგორც ზოგადი სტანდარტი, ისე განსაზღვროს სადაზღვევოსამართლებრივი დავის შემთხვევის სპეციფიკა. სამწუხაროდ, სადაზღვევო საქმიანობის პრაქტიკა ვერ თანხვდება სასამარ-

თლო პრაქტიკას, ხშირია დამზღვევის მიმართ მტკიცების ტვირთის დაკისრების არარაციონალური და არაადეკვატური შემთხვევები. ამასთან, პრობლემა თავად სადაზღვევო საქმიანობაშიცაა, ვინაიდან მზღვეველი კომპანიები ხშირად არაკეთილსინდისიერად მოქმედებენ, რაც საქართველოში არსებული ინფორმაციის ნაკლებობის ფონზე, დამზღვევებს ძალიან მძიმე მდგომარეობაში აყენებს: უმრავლესობას წარმოდგენა არა აქვს უფლების დაცვასა და ზიანის ანაზღაურების მიღების რეალურ შესაძლებლობებზე. ამის გამო ქართული სასამართლო პრაქტიკა ჯერჯერობით სადაზღვევო ურთიერთობათა ყველა სახის დავას არ იცნობს.

აუცილებელია მზღვეველ კომპანიებს დაეკისროთ კეთილსინდისიერებისა და გულისხმიერების დარღვევისათვის შესაბამისი პასუხისმგებლობა, ამასთან, მნიშვნელოვანია, სასამართლომ მკაფიოდ დაადგინოს, რომ მტკიცების ტვირთი პროცესუალური მოვალეობაა და არ შეიძლება იგი დამზღვევის ინტერესების საწინააღმდეგოდ იქნას გამოყენებული. აქვე აღსანიშნავია, რომ უნდა განისაზღვროს დამზღვევის ვალდებულებაც, სრულად და კეთილსინდისიერად მიაწოდოს ინფორმაცია მზღვეველს, წინააღმდეგ შემთხვევაში, ამან შეიძლება სადაზღვევო ბიზნესის კრიზისიც კი გამოიწვიოს. და ბოლოს, სახელმწიფომ უნდა გაატაროს შესაბამისი ღონისძიებები, რათა თითოეულმა ადამიანმა იცოდეს საკუთარი უფლებების შესახებ, რომ ყველას აქვს უფლება, საკუთარი უფლებების დასაცავად მიმართოს სასამართლოს და სადაზღვევოსამართლებრივი ურთიერთობების შედეგად წარმოშობილი დავები, ამ მხრივ, გამონაკლისი არაა.